

Approved For Release 2009/07/07 : CIA-RDP83-00415R008000010008-6

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
»КУЛТУРА«

Контролор № **1**

Ако је примерак књиге
неисправан, вратите нам
књигу заједно са овим кон-
тролним листом.

Approved For Release 2009/07/07 : CIA-RDP83-00415R008000010008-6

ЕДВАРД КАРДЕЉ

ЗАДАЦИ НАШЕ ЛОКАЛНЕ
ПРИВРЕДЕ И КОМУНАЛНОГ
ГАЗДИНСТВА

БОРИС КИДРИЧ

О ЕКОНОМИЦИ ЛОКАЛНЕ
ПРИВРЕДЕ

КУЛТУРА
1948

Едвард Кардељ

ЗАДАЦИ НАШЕ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ
И КОМУНАЛНОГ ГАЗДИНСТВА

Борис Кидрич

О ЕКОНОМИЦИ ЛОКАЛНЕ
ПРИВРЕДЕ

*Реферати на конференцији
представника министарства комуналних послова
и секретара средских и градских народних одбора
из целе земље*

БЕОГРАД • КУЛТУРА • ЗАГРЕБ

Едвард Кардељ

ЗАДАЦИ НАШЕ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ
И КОМУНАЛНОГ ГАЗДИНСТВА

I
ПЕТОГОДИШЊИ ПЛАН
И НАША ЛОКАЛНА ПРИВРЕДА

Један од главних задатака нашег петогодишњег плана јесте подизање животног стандарда наших радних маса. Такав задатак може да постави пред себе само држава радног народа, у којој се развитак продуктивних снага друштва не одвија слепо и према профиту капиталиста и капиталистичких монополистичких организација, као што је то у капиталистичким земљама, него према плану и према животним потребама радних маса. Због тога задатак подизања животног стандарда радних маса који предвиђа наш Закон о петогодишњем плану није никакво опште обећање или нека општа нада, него реална могућност и зато наша практична обавеза. Да је такав задатак могућ и реалан, о томе нам говоре прецизне бројке нашег петогодишњег плана из којих излази да ће као резултат индустријализације, реконструкције и подизања пољопривреде и као резултат подизања општег културног нивоа наших радних маса

снажно порасту продуктивне снаге наше земље. То значи, другим речима, да сваком оствареном бројком нашег петогодишњег плана проширујемо материјалне услове за подизање животног стандарда радног народа града и села. Према томе, наш задатак је, и наша обавеза, да те материјалне могућности, које нам даје и које ће нам поготово дати у каснијим годинама наш први петогодишњи план, буду максимално искоришћене.

Није, дакле, довољно само хтети па чак ни само предвидети и остварити пораст наших продуктивних снага. Нужно је предузети и потребне организационе мере, правилно изградити организациони апарат и средства помоћу којих ће се народне масе користити плодовима проширених материјалних могућности, које ће нам дати знатно ојачане продуктивне снаге наше земље као резултат остваривања петогодишњег плана. Треба даље, такође, имати јасну перспективу у каквом темпу ће моћи да се остварује и треба да се остварује задатак подизања животног стандарда радних маса наше земље, а да не дођемо у сукоб са нужним пропорцијама нашег плана.

Неки, на пример, мисле да ће се тај задатак остваривати у облику неког равномерног свакодневног напретка. Такво мишљење је, наравно, погрешно. У кућу можеш да се уселиш тек када си је саградио. Фабрике и електростанице треба градити неко-

лико година док не дају резултата. А из тога јасно излази да ми првих година нашег петогодишњег плана не можемо очекивати равномерно и брзо побољшавање животних услова, него ће се истовремено показивати побољшавање у неким гранама нашег привредног живота, док ће се у другим појављивати озбиљне тешкоће. Међутим, такве тешкоће, а у вези са тиме велики напори, неизбежни су у једној земљи која је привредно релативно заостала, а латила се брзе индустријализације и развита својих продуктивних снага зато да би створила материјалне услове за подизање животног стандарда маса и за учвршћење независности својих народа. Ми можемо постићи добре резултате у том смислу и у таквом темпу само упорним савлађивањем свих тешкоћа и развијањем највећег могућег напора свих наших снага.

У том смислу треба и на нас да се односе Стаљинове речи да „нема таквих тврђава које бољшевици не би могли да заузму“. Дух хероизма и пламеног полета у борби за добро и срећнију сутрашњицу наших народа, дух који нас је водио ка победи кроз народно-ослободилачки рат треба да и даље остане садржина наше данашње борбе за петогодишњи план, за социјализам. А то је дух који је знао да разруши оно што је изгледало неразрушиво и који ће данас знати да изгради оно што филистрима и злурадим непријатељима изгледа неоствариво.

А истовремено треба да буде свима јасно да уколико је бржи темпо данашње изградње наше индустријализације, електрификације итд., утолико ће бржи бити пораст наших привредних снага, а тиме и побољшање животних услова радног народа. То треба да буде јасно не само нашим руководећим кадровима, него и широким радним масама, како би могле свесно и пуним сазнањем оправданости политике нашег државног руководства да се боре за пуну победу у битци за петогодишњи план.

Ето, управо због тога што смо ми чврсто уверени да ћемо испунити данашње задатке, управо зато можемо да тврдимо да подизање животног стандарда нашег радног народа није само обећање и добра нада, него ће бити неминован резултат наших напора у току петогодишњег плана. Ми знамо: када нове електростанице и фабрике нашег првог петогодишњег плана почну да производе и када наша пољопривреда почне у већој мери да примењује механизацију и напредне форме обрађивања земље, — тада ће наша земља пуним замахом кренути широким путем општег напретка.

Али, како смо већ рекли, ствар није само у материјалним условима него и у потребним организационим мерама, које треба да предузмемо, да бисмо што боље искористили материјалне изворе које имамо или које ћемо сутра имати. Када говоримо о подизању

животног стандарда нашег радног народа, онда мислимо пре свега на такве неопходне и важне услове као што су нормално снабдевање становништва свим потребним животним намирницама, потрепштинама и материјалним услугама, стварање одговарајућих просветних, здравствених, комуналних, телесно-културних установа, материјалних услова за подизање културног нивоа народних маса, за разоноду радног човека итд. Очигледно је да је за испуњење свих тих услова потребна не само материјална база, него и одговарајућа организација која ће бити способна да се својим радом приближи свакодневном животу нашег грађанина. Таква организација мора бити широко распрострањена, блиска народним масама, под непосредном контролом народних маса, способна да максимално развија самосталну иницијативу народних маса, друштвених организација и појединаца, имајући пред собом јасну социјалистичку перспективу изградње срећнијег живота за наш народ. Преко такве разгранате организационе мреже треба да струје материјална средства свакодневног живота наших народних маса.

Не може бити сумње да непосредни руководиоци такве организације могу бити — наравно у оквиру општих начела, која одређују врховни органи наше народне власти и под њиховим општим руководством — у првом реду локални органи народне власти,

наши месни, градски и срески народни одбори, у тесној сарадњи са народним масама и са њиховим друштвеним организацијама. Сви ти задаци пре свега долазе до изражаја баш кроз локалну привреду, комуналну, социјалну, културну итд. делатност, која у највећој мери зависи од способности и активности наших локалних органа народне власти.

Задатак наших врховних органа народне власти јесте да дају јединствена основна начела за такву делатност и да јасно указују на перспективу која се у том погледу отвара пред нашим народима у вези са остварењем петогодишњег плана и изградњом социјализма. Без такве јединствене линије и перспективе ми бисмо се нашли пред опасношћу да се наши народни одбори изгубе у свакодневном практицизму, да падну у грешке и да не буду у стању да у пуној мери искористе постојеће материјалне услове. И баш због тога што се пред нама већ отварају блиске перспективе широког размаха наше локалне привреде и комуналног газдинства, дошло је време да конкретније одредимо основна начела и линију нашег рада у тој области наше социјалистичке изградње.

Није према томе случајно да смо ове године приступили стварању министарстава за комуналне послове у нашим републикама. Њихов је задатак двострук. С једне стране, она треба да помогну народним одборима да максимално искористе сва могућа материјал-

на средства из локалних извора и из наше опште привредне изградње у циљу подизања животног стандарда радних маса, у складу с порастом продуктивних снага наше земље. С друге стране, она треба да обезбеде правилни организациони развитак наше делатности у тој области у складу са општом социјалистичком изградњом у нашој земљи, у складу са чињеницом да наша локална привреда и наше комунално газдинство нису више објекат капиталистичке експлоатације, него, служе животним потребама нашег радног народа.

Већ из тога се види да је питање наше локалне привреде, комуналног газдинства, једно од наших најважнијих и најактуелнијих проблема. Очигледно је, такође, да значај локалне привреде није само привредни него и политички, јер се ту ради о непосредној бризи за човека, за наше радне људе, за њихов бољи живот. То је она област наше социјалистичке изградње у којој ће радне масе моћи најнепосредније да осете њене плодове као и резултате општеномодног радног полета на остварењу петогодишњег плана.

Ја бих пре свега хтео да се задржим нешто подробније на питању шта заправо претстављају локална привреда и комунално газдинство у нашем систему, шта је заправо њихов задатак.

II

ЛОКАЛНА ПРИВРЕДА И КОМУНАЛНО
ГАЗДИНСТВО У УСЛОВИМА
КАПИТАЛИЗМА

Пре свега, морам да објасним зашто ми овде нећемо и не можемо да говоримо о комуналном газдинству одвојено од општег питања локалне привреде. Тако одвојено су гледали на комунална питања капиталистички економисти, јер је таква одвојеност била и јесте и данас својствена црта комуналног газдинства у капиталистичким земљама.

У условима капитализма, наравно, и комунално газдинство не може бити друго него једно од форми капиталистичке експлоатације. Средства производње су у рукама капиталиста, станбене зграде, палате, сале, кинематографи, забавишта, а врло често и позоришта и друге културне институције су по правилу у рукама капиталиста. Грађевинске парцеле у градовима су такође у рукама капиталиста и предмет жестоке спекулације. Производња грађевинског и другог материјала потребног комуналној изградњи је у рукама капиталиста. И коначно, на руководећим местима разних комуналних институција и управних органа најчешће седе претставници капиталистичке буржоазије или њене плаћене слуге, који будно чувају њене интересе. Очигледно је да под таквим

условима комунално газдинство служи капиталистичкој експлоатацији радног народа на исти начин као и остала капиталистичка привреда.

„... Кад је експлоатација радника од стране фабриканата већ толико завршена, — кажу Маркс и Енгелс у „Комунистичком манифесту“ — да он добије у готову исплаћену надницу, на њега се обарају други делови буржоазије, кућевласник, бакалин, зајмодавац на залог итд...” (К. Маркс и Ф. Енгелс: „Манифест Комунистичке партије“.)

Међутим, капиталист не искориштава само радни народ непосредно као један од власника станбених кућа, комуналних предузећа или установа, него и посредно, тиме што је власник средстава производње која раде за комунално газдинство. Капиталист зарађује на асфалтирању улица и цеста, на спровођењу канализације, на уређивању паркова, у уличном саобраћају — у читавом комуналном газдинству, које је због тога скупо и споро се развија. Очигледно је да је под таквим условима такозвана „општинска самоуправа“, о којој су се толико расписали разни капиталистички лакеји, постала чиста фраза.

Познате су теорије „општинског социјализма“, о коме су писали дугачке расправе опортунисти и отворени капиталистички агенти из социјалистичких партија. Ту теорију они су градили на илузији или на свесној варци о могућности да се помоћу осва-

јања општинског већа и такозване општинске самоуправе уопште радничка класа и радни народ ослободе капиталистичког притиска, да такорећи усред капитализма створе неке врсте социјалистичко-општинско острво и да на тај начин обезбеде мирно прерастање капитализма у социјализам.

Очигледно је да су такве теорије служиле само обмањивању радних маса, а нарочито одвлачењу радничке класе са револуционарних позиција на пут опортунизма и капитулације пред капитализмом. Јасно је да само непријатељи социјализма или окорели опортунисти — што је у крајњој линији исто — могу да причају о могућностима социјалистичке изградње у условима када капиталистичка буржоазија држи у својим рукама не само све материјалне изворе и сва продукциска средства, од којих је у крајњој линији зависна комунална изградња, него и све командне позиције централне државне власти. Још 1907 године Лењин је овако писао о такозваним „муниципалним социјалистима“:

„... Довољно је само мало упознати „муниципални социјализам“ на западу па да знамо како сваки покушај социјалистичких општина да само незнатно изађу из оквира обичног, тојест ситног, ситничарског газдовања, које не даје раднику битне олакшице, како сваки покушај да се незнатно дирне у капитал — изазива увек и безусловно од-

лучни вето централне власти буржоаске државе..." (Лењин, св. XI, стр. 444.)

Браниоци такозваног „општинског социјализма“ у капиталистичким земљама позивају се нарочито на два „доказа“ за могућност таквог „социјализма“, тојест на постојање такозване општинске самоуправе у неким капиталистичким земљама и на постојање посебних комуналних установа, које нису непосредно у рукама капиталиста него њима управља општинска управа, а служе разним здравственим, културним и другим хуманитарним циљевима. Ауторима оваквих и сличних теорија Лењин је 1907 године овако одговорио:

„... Они заборављају да, док буржоазија влада као класа, она не може да дозволи да неко дирне макар и са „муниципалног“ гледишта у праве основе њеног газдинства, и да, уколико је буржоазија спремна да трпи „муниципални социјализам“, она то чини управо због тога што он не задира у основе њеног господства, не дира у озбиљније изворе њеног богатства и распрострањује се само на оно уско месно подручје расхода које сама буржоазија препушта управљању „становништва“...“

И даље:

„... То што прелази оквире месних интереса, оквире функције државне управе, тојест све што се тиче основних извора прихода владајућих класа и основних средстава за осигурање њиховог господства, све што зади-

ре, не у управљање државе, него у устројство државе, самим тим излази из области „муниципалног социјализма“...“ (Лењин, св. XI, стр. 444.)

А што се тиче хуманитарних својстава капитализма и његове комуналне политике, дозволите ми да наведем још један цитат Фридриха Енгелса, који у своме „Станбеном питању“ каже следеће:

„... Господа капиталисти не могу некажњиво дозвољавати себи задовољство да се распрострањују епидемичке болести у радничкој класи; последице падају на њих саме и смрт коси своје жртве међу капиталистима једнако немилосрдно као и међу радницима.

Од онда када је наука утврдила ту чињеницу човекољубиви буржуји су се запалили пламтећим такмичењем у бризи за здравље својих радника. Стварају се друштва, пишу се књиге, праве се пројекти, претресају се и издају закони са циљем да се униште извори епидемија које се понављају...“

Тако је и са школама и са многим другим установама које су капитализму потребне управо у интересу опстанка капитализма и његовог развитака, у интересу профита сваког појединог капиталисте, јер су му потребни стручни кадрови, радна снага, изванредан поредак, ред, без кога он не може нормално да обавља своје послове. Очигледно је, дакле, да такозвани „муниципални социјализам“ у капиталистичким земљама не само не смета, него у коначној линији помаже учвршћењу

власти капиталистичке буржоазије. Чак када прави раднички претставници стварно добију превладавајући утицај у руководству општинских управа у капиталистичким државама, они су ипак толико ограничени политичким и економским позицијама капиталистичке буржоазије, да они не могу битно да измене положај радних маса.

Разумљиво је, дакле, да се капиталистичка комунална политика ограничава на релативно узак круг питања, која се не постављају са становишта потреба народних маса, него са становишта капиталистичких интереса. Такозвана комунална политика локалних „самоуправа“ у капиталистичким државама лишена је самосталне материјалне основе, одвојена је од читаве остале привреде и зависи углавном од милости капиталистичке буржоазије, која се о њој толико брине колико јој је то у интересу. Ето због чега буржоаски економисти и комунални стручњаци више говоре о „комуналној политици“ него о комуналном газдинству, више се баве питањима организационе структуре него питањем материјалне базе комуналне политике. Сасвим је према томе разумљиво зашто капиталистички економисти начелно издвајају комунално газдинство односно „комуналну политику“ из општег оквира локалног привредног живота.

Све те чињенице дају слику капиталистичког града као града у коме један поред другог живе експлоататорски врхови и екс-

плоатисане радничке и остале радне масе. Први живе у раскошним центрима, а други у запуштеним и прљавим предграђима. Концентрација индустрије, велетрговине и банкарства, концентрација финансиског капитала носи собом као последицу концентрацију огромних људских маса. Повећавају се и раскошнији постају центри градова, али повећавају се такође тесне и мрачне периферије, повећава се станбена криза за радне масе, повећава се скупоба станова итд.

Међутим, треба потцртати још једно својство капиталистичког града, а то је супротност између града и села, која је једна од карактеристичних супротности капитализма. Капиталистички град је не само центар експлоатације радних маса, па и ситно-сопственичке пољопривреде од стране капиталистичке буржоазије, него истовремено баш због тога концентрише у себи све плодове напретка у свим гранама живота, а нарочито у погледу технике. У исто време искоришћавано село чами у заосталости, са примитивним оруђем, заосталим обрађивањем земље, у културном мраку и са свим оним карактеристикама које Маркс назива „идиотизмом сеоског живота“. И тако капитализам прати супротност између града и села, која се стално продубљава. Уколико се више развија техника, уколико више она подиже продуктивне снаге у индустрији, утолико се више повећава релативна заосталост села, утолико брже пропадају ситно-сопственичка сељачка

домаћинства, утолико више заостаје пољопривреда као таква. Из таквих услова излази и све већа концентрација становништва у главним градовима, одвојеним од пољопривреде, док села стагнирају, односно показују изванредно спори развитак, који се сем тога одвија на леђима пропадајућих маса ситног и средњег сељаштва.

Западни капиталистички свет је у прошлости донекле покривао ту супротност својим колонијалним господством и економским поробљавањем заосталих пољопривредних земаља на истоку Европе и на другим континентима. Међутим, све веће тешкоће пред којима су се империјалисти, нарочито после другог светског рата, нашли у колонијалним земљама, као и чињеница да се читава пољопривредна источна Европа ослободила из канци империјализма, доводи у западним капиталистичким земљама снажно до изражаја последице супротности између града и села и кажњава данашње капиталистичке поглаваре за „грехове“ које је капиталистичка класа од почетка свога опстанка чинила према ситно-сопственичком селу и према пољопривреди уопште.

Сасвим је према томе разумљиво да су капиталистички економисти мислили само на градове, када су говорили о комуналној политици и о комуналном газдинству. Друкчије и не може бити, јер заоштравање супротности између града и села и уопште супротан развитак града и села у капиталистичким

условима сам по себи је онемогућавао да капиталистички економисти разматрају проблем развитка града и села комуналног газдинства као јединствени проблем. Технократи из области урбанизма су додуше покушавали да траже некакав технички излаз из те супротности у области изградње града и села. Једни су се бавили мишљу да техничким средствима спрече акумулацију становништва у градовима, односно да изграде градове више налик на села. Други су се опет бавили нацртима да из села направе нешто налик на капиталистичке градове. Треба признати да понешто од свих тих могућих „школа“ и код нас још данас буни и смета нашим архитектама и урбанистима да у пуној мери схвате наше задатке у области изградње наших градова и села. Основна грешка свих тих технократских теорија у области урбанизма, рурализма, архитектуре итд., јесте пре свега у томе да оне не виде да су основно у развоју људских насеља продукциски односи друштва, начин продукције, развитак продуктивних снага итд. Велике капиталистичке градове створила је велика концентрација индустрије и концентрација финансијског капитала. Закржљалост села је с друге стране опет резултат ситно-сопственичке структуре пољопривреде у капиталистичком друштву и у крајњој линији резултат заосталости капиталистичке пољопривреде уопште. А сви ми знамо да техничке мере ни из далека нису довољне

да би се променила општа линија капиталистичког развитка. А то значи такође: мора се променити друштвени поредак, мора се уништити капитализам, па да се створе услови за ликвидацију супротности између града и села и за друкчији будући развитак једног и другог. Но, и у том случају, тојест у условима социјализма, ми бисмо погрешили, ако не бисмо гледали тај развитак у општем склопу социјалистичке изградње, него изолирано, уско, у некаквим стручно комуналним и урбанистичким границама. И у социјализму ће развитак људских насеља зависити од размештавања продукцијских снага, од начина производње итд. Али о томе ћемо касније говорити.

Тако, дакле, стоји са капиталистичком „комуналном политиком“. За нас је важно да из свега тога извучемо поуку, да не само интерес што боље организације у циљу подизања животног стандарда радних маса, него и интерес опште социјалистичке реконструкције наше земље тражи да се латимо мера које ће обезбедити бржи темпо у изградњи нашег комуналног газдинства и читаве локалне привреде у новом, у социјалистичком духу. Ако су такозвани „социјалистички фразери“ из капиталистичких земаља заваравали — и још данас заваравaju — радне масе са такозваним „муниципалним социјализмом“, онда се пред нас, у држави радног народа, у земљи социјалистичке изградње, реално поставља задатак да нашу

комуналну и локалну привредну изградњу уопште у најкраће могуће време поставимо на такве социјалистичке основе које ће народним масама брзо и непосредно показати огромна преимућства социјализма над капитализмом. Ја бих хтео у тој вези да се зауставим на неколико основних принципа, који треба да буду у основи наше социјалистичке комуналне делатности.

III

СОЦИЈАЛИСТИЧКА ЛОКАЛНА ПРИВРЕДА И КОМУНАЛНО ГАЗДИНСТВО

Пре свега треба нагласити да су циљ и садржина нашег комуналног газдинства потпуно друкчији него што су циљ и садржина капиталистичке комуналне политике. Док је у капитализму главни мотор комуналне политике интерес капиталистичког профита и заштите капиталистичког система као таквог, у социјалистичкој држави главни мотор комуналне изградње јесте интерес благостања радног народа, стално повишавање животног стандарда свих наших грађана, подизања културног нивоа народа и интерес опште социјалистичке изградње и свестраног напретка наше земље. То значи да ће код нас постепено нестати разлике између центра и периферије градова, коју смо наследили од капиталистичког друштва, да ће тековине

техничког напретка бити примењене и у центру и на периферији и у селима, да ће се мрежа свих могућих установа које служе покривању свакодневних потреба грађана све више проширивати, побољшавати и у квалитативном и у квантитативном погледу, да ће се подизати на све виши културни и технички ниво, да ће постајати све приступачнија за народне масе итд. То значи такође да уметничка обрада кућа, естетско покућство, камен и мермер, савремена техничка средства итд. неће више бити привилегиј уских група капиталистичких врхова него да ће постепено постати доступни најширим народним масама, да ће постати средства без којих се неће моћи ни да замисли живот наших радних маса.

Друго што треба нагласити, то је чињеница да ми наше комунално газдинство не схватамо као неку савршено одвојену самосталну грану друштвене делатности, него га гледамо у општем склопу питања наше социјалистичке изградње. Многи капиталистички економисти су морали гледати на комуналну политику као на посебну одвојену грану друштвене делатности. Међутим, код нас ни су више средства производње и извори материјалног благостања у рукама капиталиста, а комуналне установе на терету такозваних „локалних самоуправа“ старог капиталистичког типа, тојест без неопходне материјалне базе. Код нас су средства производ-

ње у рукама народа, а у истим је рукама и комунално газдинство. Код нас у погледу друштвене улоге више нема принципијелне разлике између комуналног газдинства у ужем смислу и осталих наших привредних грана, јер све служе једном те истом циљу, тојест подизању благостања нашег народа, развиту његових продуктивних снага, његовом општем привредном напретку, учвршћењу његове независности и јачању његове одбранбене снаге. Према томе питање развита наше комуналне изградње је нераздвојни део питања опште социјалистичке изградње у нашој земљи.

Из тог излази да је подручје наше „комуналне политике“ шире него што је подручје капиталистичке комуналне политике. Наша „комунална политика“ добила је своју материјалну базу и друкчији значај тиме што су средства производње дошла у опште-народне руке. Она је тиме постала део наше социјалистичке изградње. Органи који управљају нашом комуналном делатношћу не могу се више ограничавати само на санитарно-техничке мере и установе, на водовод, канализацију, купалишта, на градски транспорт, на чишћење и изградњу улица, на осветљење града итд., једном речи, на комунална питања у ужем смислу или, боље рећи, у старом смислу те речи. Надлежности и задацима наших месних органа народне власти се придружује такође руководство и развијање читаве локалне привреде као што је на-

пример изградња мреже установа и предузећа за снабдевање становништва животним потрепштинама и услугама свих врста; изградња локалне индустрије у циљу покривања једног дела потреба локалног становништва и опште месне изградње; изградња мреже економија, сточарских фарми итд. за снабдевање локалног становништва пољопривредним артиклима; изградња мреже културних и телесно-културних установа; изградња мреже хотела, туристичких установа, клубова, забавишта, гостионица итд. То значи да се у нашим условима садржина појма „комунално газдинство“ потпуно изменила. Очигледно је, да у нашим условима државна пекарница, кланица или предузеће за израду сладоледа или сира није ништа мање „комунално“ — у старом смислу те речи — него што је на пример канализација или улично осветљење. Читав тај комплекс данас називамо месном односно локалном привредом, док реч комунално газдинство данас код нас означава само део месне привреде, један ужи круг делатности, које се углавном односе на опште уређење градова и села и обезбеђење нормалног, здравог и културног живота у њима.

За само комунално газдинство се уствари тек у таквој повезаности отварају широке могућности развитка. Његово јединство са читавом локалном привредом управо му и даје материјалну основу, а истовремено омогућава најширу локалну иницијативу.

Коначно треба нагласити још једну разлику између капиталистичке и социјалистичке комуналне привреде, а то је чињеница да се комунално газдинство при капитализму ограничава практички и по правилу само на градове, док се у условима социјализма оно неизбежно проширује и на село. Изградња социјализма значи у коначној линији дефинитивну ликвидацију супротности између града и села. Наравно, тај се процес не може да изврши преко ноћи, аутоматски и до краја, самом променом власти, тојест самим свргнућем капиталистичке буржоазије и узимањем власти од стране радног народа на челу са радничком класом. Наш град више није центар експлоатације, него социјалистички центар, тојест центар који не тежи угњетавању и експлоатацији сељака, ни ти центар који гуши развитак пољопривреде уопште. Наш град је огњиште социјализма, руководећи социјалистички центар, који политички и материјално помаже ситно-сопственичком сељаку да коначно изађе из своје заосталости и беде и да се ослободи сваког притиска остатака капиталистичких елемената, који нарочито на селу покушавају да се осиле. Социјалистичка изградња значи истовремено дефинитивни крај заостајања пољопривреде за индустријом, јер социјалистичко друштво свом снагом тежи брзом и свестраном развоју и напретку пољопривреде. Тиме је фактички отстрањен социјално-економски извор супротности између

града и села, али многи остаци и последице те прошлости још су остали и не могу се преко ноћи ликвидирати. Не може се преко ноћи отстранити заостајање пољопривреде иза индустрије, ни ситно-сопственичка структура, пољопривреде, ни техничка заосталост села, ни „робно-капиталистичка тенденца“ на селу, ни културна и политичка заосталост итд. Те остатке и последице капиталистичке супротности између града и села ми ћемо отстранити само упорном борбом за индустријализацију и електрификацију земље, која ће нам омогућити да подигнемо технички ниво наше пољопривреде и да променимо односе на селу, што ће му дати потпуно ново лице. Без механизације наше пољопривреде, без распрострањења електрификације и индустријализације на наше село на бази пољопривредне продукције и у циљу њеног свестраног развитака, без социјалистичке реконструкције наше пољопривреде ми не можемо говорити о коначној и дефинитивној ликвидацији супротности између града и села, о ликвидацији културне заосталости села, о коначној ликвидацији сеоске изолованости. Наша ће села променити читав свој лик, када се у њима изграде задружни домови и магацини, када се у свима појави електрика не само као осветљење него и као погонска снага пољопривредних стројева и задружних радионица и предузећа, када се у њима развију паркови пољопривредних стројева и тракто-

ра, радионице, локалне творнице за прерађивање пољопривредних продуката итд.

Сем тога и иначе се наша индустрија више неће размештати стихиски, као што се то догађа у капиталистичким земљама, него плански, под јединственим руководством. За размештање наше индустрије важиће не само принцип што бржег индустриског подизања садашњих заосталијих република, него и принцип што бржег привредног уздицања и индустријализације заосталијих региона у свакој републици.

Сасвим је разумљиво да ће такав развитак битно мењати општи развитак наших насеља. Стихиска, незајажљива и неконтролисана концентрација становништва у великим градовима — која је карактеристична за капитализам — биће спречена, али ће истовремено бити разбијена изолираност села, које ће се у сваком погледу брзо развијати и технички и културно уздизати. А то је управо пут коначној ликвидацији свих остатака и последица супротности између града и села па и коначна ликвидација стања које је створио капитализам, да на име градском становништву не достају најосновнији елементи за нормалан и здрав живот, као што су сунце, чист ваздух, зеленило и одмор у природи, док селу недостају најосновнија средства за нормалан културни живот човека, као што су дневна информација, штампа, радио и тако даље.

Ми бисмо били наравно непрактични фантасти, ако бисмо унапред измишљали какав треба да буде будући град или будуће село и да ли, како и када треба да нестане разлике између једног и другог. Међутим, исто толико је тачно да ми не бисмо ништа разумели о социјалистичком развиту, ако не бисмо схватили да комунални као и остали месни привредни проблеми града и села већ данас чине једну јединствену целину и да их треба решавати као целину, ако хоћемо ићи свесно и плански путем коначне ликвидације свих остатака супротности између града и села.

Ето, то су неки од најважнијих момената који претстављају принципијелну разлику између капиталистичке и социјалистичке комуналне делатности и локалне привреде уопште. Пређимо сада на тој основи конкретне одређивању општих задатака наше локалне привреде и комуналног газдинства.

IV

ОПШТИ ЗАДАЦИ НАШЕ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ И КОМУНАЛНОГ ГАЗДИНСТВА

Чињенице које смо навели указују на разлоге зашто су министарства комуналних послова код нас изграђена као руководећи управни органи републике не само за подру-

чје комуналних послова у ужем смислу те речи него и за развитак и организацију локалне привреде уопште — наравно на бази принципа који су заједнички нашој социјалистичкој изградњи уопште и у оним оквирима где престаје надлежност других републиканских и савезних министарстава. Сам назив ових министарстава према томе је уствари преузак и њихови задаци прелазе оквири комуналних послова у ужем смислу те речи. Међутим, ствар није у називу него у задацима. Према томе министарство комуналних послова народне републике треба да комплексно обухвати општи развитак локалне привреде, тојест оног дела народне привреде, који је углавном предат под управу локалним органима народне власти, а служи по правилу покривању локалних потреба односно искориштавању локалних материјалних средстава и снага. Али, при томе треба имати у виду да нити сву локалну привреду обухватају локални народни одбори, нити је сва привредна делатност локалних народних одбора локалног значаја. Разни фабрички магацини радничког снабдевања или економије, који служе одређеним фабрикама или установама за њихово снабдевање, нису под управом локалних народних одбора, али ипак спадају у комплекс наше локалне привреде. С друге стране, пољопривредом непосредно управљају локални органи власти, па ипак се не може рећи да она као целина спада у оквир локалне привреде, иако

је например локално снабдевање пољопривредним артиклима — наравно у оквиру плана — опет очигледно локалног значаја. Коначно треба имати у виду код тога да наше данашње карактеристике пољопривредних установа локалног значаја нису непроменљиве. Насупрот, стална тенденца социјалистичке изградње јесте, а поготово ће бити у будућности, да се проширују оквири локалне привреде, да се локалним народним одборима све више предају извори материјалних прихода у циљу подизања животног и културног стандарда наших радних маса.

Ако према томе тражимо од комуналних министарстава да комплексно обухвате нашу локалну привреду, онда то значи да би њихова дужност била уствари тројака:

1. Министарства ће у неким гранама делатности бити непосредан оперативни руководилац, на пример када се ради о републиканским предузећима, установама или било каквој делатности републиканског значаја за општи развитак локалне привреде, за њено снабдевање и помоћ у техници, сировинама, грађевинским материјалима, пројектирањима итд.

Министарства комуналних послова располагаће и ствараће према конкретној потреби и индустриска, трговачка и друга предузећа, која ће служити развоју локалне привреде.

2. У оним гранама локалне привредне делатности, која је иначе у надлежности локал-

них народних одбора, министарства комуналних послова ће остваривати начелно руководство, стварати општи републикански план локалне привреде, евидентирати њен развитак, дати јој сву потребну помоћ и вршити свакодневну контролу и инструктажу. Министарства ће својим руководством давати народним одборима конкретну и свакодневну подршку како би они правилно могли да испуњавају своје задатке.

3. У гранама локалне привреде која није у надлежности локалних народних одбора — као што су на пример апарат снабдевања по фабрикама и установама и њихове економије, мензе итд. — министарства ће вршити улогу координације, опште евиденције и контроле. Такву исту улогу ће та министарства вршити и у случајевима када се ради о делатности републиканске надлежности, али се она врши средствима локалне привреде, као што су на пример извесна питања из области трговине, пољопривреде, задругарства, здравства, локалног саобраћаја итд. Само по себи се разуме да се у таквим случајевима министарства комуналних послова не могу мешати у питања начелног руководства које припада надлежним министарствима.

Да би нам ти задаци постали јасни покушајмо да приближно групишемо најважније гране привредне делатности које спадају у надлежност или у обавезе наших градских, среских или месних народних одбора. Према

томе или према таквој слици наша локална привреда обухватила би следеће гране:

1. Комунално газдинство у ужем смислу, које углавном обухвата санитарно-техничку и хигијенску делатност (канализација, чишћење града, водовод, здравствена контрола исхране итд.), станбено газдинство у целини, градски транспорт (трамвај, тролејбус, аутобусна мрежа итд.), паркови, зеленило, гробља, осветљење града и села, газификација, градски и локални путеви, тротоари, мостови, подземне инсталације итд.

2. Електропривреда и енергетика уопште, која с једне стране даје енергетске изворе комуналном газдинству, али постаје и иначе све важнија као самостална привредна грана у локалном обиму обзиром на развитак локалне индустрије, саобраћаја итд. Електрификација наше земље не састоји се само у градњи великих електростаница и далековода, него и у истовременом развијању густе мреже малих локалних електростаница. Наше државно руководство посвећује развоју такве мреже највећу пажњу.

3. Широка, плански развијена, локална трговачка мрежа општег снабдевања по разним гранама. То не значи да ми нећемо ставрати у извесном мањем обиму и републиканску па чак и савезну трговачку мрежу у циљу квалитативног подизања трговине, потрекивања иницијативе локалне трговине или снабдевања одређеним врстама артика-

ла. Међутим, основна мрежа снабдевања не-
сумњиво припада руководству локалних на-
родних одбора.

4. Мрежа предузећа и установа за снабде-
вање становништва свакодневним услугама,
као што су праонице, бријачнице, купатила,
репаратурне радионице, разни сервиси за
услуге итд.

5. Мрежа угоститељских туристичких
установа и предузећа са мензама, гостиони-
цама, ресторанима, културним забавиштима,
домовима одмора, пансионима, туристичким
домовима, хотелима итд.

6. Мрежа културних, научних, просвет-
них, педагошких, социјалних, здравствених,
телесно-културних и других сличних уста-
нова као што су школе, болнице, амбуланте,
позоришта, кинематографи, културни домо-
ви, стадиони, клубови, читаонице итд.

7. Локални транспорт ван градова као што
су среске аутобусне и теретне линије, шпе-
дитерске услуге становништву. За будућност
се отварају перспективе изградње локалних
тролејбусних линија, жичаних железница,
нарочито у туристичким крајевима, перспек-
тиве све већег размаха локалног речног и по-
морског, путничког и теретног саобраћаја.

8. Локална индустрија разних грана, која
ће се све више развијати у складу са при-
вредном структуром и материјалним могућ-
ностима појединих срезова.

9. Локално финансирање и кредитирање
у оквиру општих принципа наше финанси-

ске политике као и руковођење појединим локалним финансиским установама и предузећима. То питање постаје врло важно баш у вези са нашом тежњом да се максимално оживи локална привредна делатност.

10. Жива и свакодневна организациона и материјална помоћ народних одбора развоју задругарства свих грана.

11. Контрола развоја занатства разних грана, помоћ занатству, организација његовог снабдевања потребним материјалима, занатско задругарство, заштита и даље развијање занатских традиција, кућне радиности од значаја итд.

12. Контрола и усмеравање развоја приватног сектора, његово повезивање са општим привредним планом, борба са капиталистичком спекулацијом итд.

V

РУКОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНОМ ПРИВРЕДОМ И МИНИСТАРСТВА КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА

Напомињем да овим не мислим да дајем организациони систем за руковођење нашом локалном привредом, него само набрајам најважније њене гране. Међутим, већ ово просто набрајање задатака показује како обиман, изванредно важан, посао лежи пред нашим среским, градским, месним народним

одборима у области развијања локалне привреде и какав је удео те привреде у нашој општој социјалистичкој изградњи. Очигледно је да само комплексним решавањем свих тих питања, на основи јединственог планирања и под јединственим руководством народног одбора, могу бити сачуване унутрашње пропорције између појединих грана и њихов складни развитак који ће одговарати локалним потребама и сталном планском подизању животног стандарда народних маса као и културног нивоа читавог нашег живота. Очигледно је према томе да наша локална привреда као целина претставља један привредни комплекс, према коме се треба управљати као према таквој целини и односити. Разуме се да општи принципи наше социјалистичке изградње морају да важе и ту. Међутим, јасно је да они треба да буду примењивани у формама које одговарају нарочитој структури локалне привреде. Било би према томе погрешно, ако би поједини виши органи наше државне управе својим једностраним уплићањем у подробности локалне привреде и механички примењујући начин рада са других подручја наше привредне делатности нарушавали јединство наше локалне привреде или спутавали локалне народне одборе да самостално управљају гранама које спадају у њихову надлежност. Ето због чега и наш Устав и наши закони и читава политика нашег државног руководства иду доследно за тим да истакну

народне одборе као самосталне руководиоце у пословима локалне надлежности, а нарочито у комплексном руковођењу локалне привреде. То не само да одговара духу социјализма и социјалистичке самоуправе, на- рода него и практичним потребама наше привреде која тражи пропорционални развита- к и у вертикалном и у хоризонталном правцу, тојест како у појединим гранама одоздо до горе, тако и између појединих грана у гра- ницама појединих административно-тери- торијалних јединица.

Значи, учвршћење руководеће улоге сре- ских, градских и месних народних одбора у локалној привреди као и њихово интензив- но оспособљавање за такву улогу — то је први услов за развита- к наше локалне при- вреде у духу петогодишњег плана и за мак- симално искориштавање свих локалних ма- теријалних извора. Наши градски, срески па и месни одбори — наравно, у оквиру њихове уже надлежности — треба стварно да се осе- те у пуној мери одговорнима за читав разви- так среза, а поготово за његов привредни раз- вика, који је основа свему другом.

Наравно, локални народни одбори не могу да извршавају тај задатак без начелног руко- водства виших органа државне власти. На- супрот, треба ојачати то руководство, кон- кретизовати га, приближити га проблемима локалне привреде, па ће тек тада народни одбори моћи да свесно и са пуном одговор- ношћу извршавају своје задатке. Може ли се

рећи да је досадашње руководство руководи-
ћих републиканских органа власти било за-
довољавајуће? Ја мислим да не можемо бити
задовољни. То руководство има углавном
два недостатка:

1. Оно по правилу није захватило питања
локалне привреде као целине, него се руко-
водство начелно ограничавало на поједина ми-
нистарства, која су, углавном неповезана, сва-
ко по својој линији давала правац развитка
локалне привредне активности у разним гра-
нама. На тај начин могло би доћи често пута
и до диспропорција, до начелно различитих
форми управљања и уопште до извесних по-
јава дезоријентације у погледу појединих за-
датака и организационих форми. Сасвим је
разумљиво да је то слабило иницијативу
одоздо, потискивало донекле наше народне
одборе у свакодневни практицизам, у биро-
кратско испуњавање директива „одозго“
уместо у њихову иницијативну активност.
Јасно је да би такав начин рада у коначној
линији водио смањењу улоге извршног од-
бора.

2. С тиме је повезана и из ње извире
друга слабост, а то је удаљеност таквог руко-
водства од конкретне проблематике локал-
не привреде. Наша савезна и републиканска
привредна министарства оријентирана су на
решавање крупнијих проблема и задатака
наше привредне изградње у савезном и ре-
публиканском мерилу и нису могла да се
концентришу на принципијелно разрађива-

ње безбројних могућности рада и организационих форми, које тражи локална привредна активност. Зато се често дешава да наша министарства дају додуше опште директиве, али мало конкретне практичне помоћи на линији развијања локалне иницијативе, организације, проучавања материјалних могућности и структуре локалне привреде у појединим рејонима итд. Зато је понекад морало доћи до губљења контроле над свакодневним радом наших народних одбора, па чак и до појава самовоље у нижим органима власти, и то не због свесних тенденција наших локалних кадрова, него због њиховог незнања, због несналажења у погледу конкретних организационих форми, због недостатка помоћи одозго, због начелне нејасности, која је владала, а често и данас влада код њих. Зато је долазило и до таквих појава да у суштини правилне поједине директиве виших органа народне власти добивају на терену немогућу, изнакажену примену, која руши углед и ауторитет народне власти и удаљује локалне органе народне власти од маса. Јасно је такође да такво руководство није у стању да да потстрека развијању иницијативе маса, сарадњи тих маса са народном влашћу. Такав би систем у коначној линији практички довео до чисто административног рецавања свих питања.

Сви су ти разлози, према томе, тражили да створимо један такав управни орган који ће на локалну привреду гледати као на це-

лину, али који ће с друге стране бити бли-
зак тим проблемима, који ће се окренути ли-
цем баш ка тим проблемима тојест које ће
их у својој делатности расматрати као своје
главне задатке, а не као споредне, и зато ће
бити способан да даје практичну и конкрет-
ну помоћ нашим народним одборима, па и
другим органима и установама, којих се ти-
чу проблеми локалне привреде.

Савезна влада предложила је републи-
канским владама да предузму одговарајуће
мере у том правцу, и то конкретно следеће:

1. Да се створе министарства комуналних
послова са задатком да обезбеде опште на-
челно руководство, планирање, евиденцију,
контролу и одређено материјално снабдева-
ње наше локалне привреде. У том циљу на-
ша министарства комуналних послова треба
до подробности да изучавају привредне про-
блеме наших градова и срезова, могућности
њиховог развитака, њихову економску струк-
туру, од које зависи општи правац развитака
појединих срезова, организационе форме у
локалној привреди итд., и да буду руководио-
ци њеног конкретног развитака.

2. Да се ојача опште начелно руководство
и контрола влада народних република у по-
гледу управне делатности народних одбора.
У ту сврху било је предложено републикан-
ским владама да се при претседништвима вла-
да створе одељења, односно секретаријати за
координацију, организациону помоћ и ин-
структажу рада народних одбора. Таква оде-

љења, односно секретаријати треба да имају потребан број иструктора, који ће, с једне стране, бити у стању да су у курсу читавог рада одређених локалних народних одбора, а да, с друге стране, према општим упутствима председништва владе, конкретно на терену помогну народним одборима у решавању појединих задатака.

Било би наравно погрешно, ако би неко схватио да комунално министарство треба да узме на себе одговорности и задатке свих осталих министарстава који се односе на локалну привреду. Само се по себи разуме да начелно стручно руководство појединих министарстава мора да остане и да се појачава. Управо зато смо ми раније нагласили да ће у таквим случајевима улога министарстава комуналних послова бити претежно координативна. Међутим, не може бити сумње да ће министарство комуналних послова самим тим што је оно оријентисано на локалну привреду као целину и на подробније разрађивање свих проблема у тој вези, моћи да одигра изванредно важну улогу у погледу давања јединствене линије развита локалне привреде, њених јединствених организационих облика, развијања локалних привредних снага, широке иницијативе маса, борбе за подизање заосталих рејона до степена развијених рејона, борбе против капиталистичких остатака, шпекулације, самовоље и нереда, даље у погледу правилног снабдевања свих рејона, правилног искориштавања

резерви, васпитавања кадрова за локалну привреду итд. Сама ће пракса показати уколико ће бити потребно да се тим комуналним министарствима дају још неке компетенције, које су сада у другим министарствима. Међутим, већ само то што сам набројио, показује како су велики задаци министарства комуналних послова и какву важност претстављају ти задаци за читаву нашу социјалистичку изградњу.

Остаје ми сада још да кажем неколико речи о конкретним облицима рада наших народних одбора и министарстава комуналних послова у области локалне привреде, а нарочито у вези са досадашњим недостацима у томе раду.

VI

НАШИ НЕДОСТАЦИ И КОНКРЕТНИ ЗАДАЦИ У ОБЛАСТИ РУКОВОЂЕЊА ЛОКАЛНОМ ПРИВРЕДОМ

Нема сумње да су за руковођење локалне привреде и нарочито комуналног газдинства у ужом смислу потребни методи рада и организације које одговарају задацима, карактеру и обиму те привреде. Било је код нас тенденција шаблонског примењивања истих форми организације рада, планирања и евидентирања, оптерећивања и административног третирања као што то важи и за

осталу нашој привреду. То је наравно често пута довело до апсурдних ситуација, а нарочито по правилу до чињенице да је наша локална привреда постала пасивна, иако је у рукама капиталиста она била активна. Очигледно је, према томе, да треба у нашој локалној привреди применити посебне, њеном карактеру одговарајуће, методе руководства и рада.

То, наравно, не значи да ти методи морају бити принципијелно различити од метода који су се иначе показали као добри и правилни у нашој социјалистичкој изградњи. Насупрот, принципијелно јединство нашег социјалистичког система руковођења и организације и рада мора бити изван дискусије. Али у томе оквиру потребна је најшира разнообразност, како би се заиста могао активизирати сваки наш материјални извор.

Али да бисмо ми заиста васпитали наше руководеће кадрове у таквом духу, потребно је пре свега ликвидирати врло штетну појаву потцењивања важности и улоге наше локалне привреде. Има код нас извесних појава гигантоманије и ултра-леве фразе о томе како је питање рада наше локалне индустрије и уопште развитка наше локалне привреде заправо само неко привремено питање, које ће ускоро бити скинуто са дневног реда развитком крупне индустрије. Има схватања за која је локална привреда синоним заосталости, нерационалности итд. Нажалост, да нас је то у великој мери истина за коју ни-

смо одговорни ми него капиталистичка прошлост старе Југославије. Међутим, било би погрешно из тога правити закључак да нама, на пример, не треба локалне индустрије и других грана локалне привреде. Насупрот, баш индустријализација наше земље тражи истовремено одговарајуће побољшање и проширење наше локалне привреде. Не може се на пример говорити о развоју наше крупне индустрије, а да се не развија и локална индустрија и локална привреда уопште. Исто тако се не може говорити ни о подизању животног стандарда и културног нивоа нашег народа без широког развоја локалне привреде. Треба према томе ликвидирати штетне секташке и технократске теорије и узети јасан курс на широк размах и техничко унапређење наше локалне привреде.

Наравно, средства наше данашње локалне привреде су стара и заостала. Међутим, не ради се толико о тим средствима, него о општој улози коју локална привреда треба да одигра у нашем социјалистичком друштву. Ја сам раније говорио о тој улози и чини ми се да нико не може да сумња да је њезина важност изванредна. Ради се, дакле, о томе да наши кадрови заиста у пуној мери схвате ту важност и да имају пред очима јасну перспективу развоја наше локалне привреде.

Истина, има код нас још бирократски настрајених људи у нашем управном апарату који су од старе Југославије научили да руководити и управљати уствари значи нека-

ко манипулисати постојећим средствима и зарађивати плату. Међутим, у нашем систему такви „управљачи“ сигурно неће бити на добром гласу и неће моћи дуго да се одрже. Управљати у нашем систему значи додуше правилно и корисно манипулисати постојећим средствима, извући из њих максимум, који она могу да дају, али истовремено гледати унапред, постати мајстор свога сектора, учити се размишљати о начину и средствима унапређења тог сектора, тражити све боља средства и све погодније организационе форме, све боље материјале, једном речи, никада не бити задовољан постигнутим, никада се не успавати оним што је довршено, него непрестано тежити напред.

Узмимо на пример само једно питање из те области, тојест процес замењивања терета кућног домаћинства такозваном „друштвеном индустријом“, како назива Енгелс ону привредну активност из области локалне привреде која треба да укине садашње убијајуће форме кућног домаћинства, које оптерећују нарочито жене. Како приступити развоју такве друштвене индустрије у тој области људског живота? Некима се чини то питање преурањено, међутим, такво је мишљење само делимично тачно. Ми, додуше, не можемо рачунати тиме да ћемо већ сутра прећи на конкретизацију тих задатака у целини. Међутим, остварење петогодишњег плана даће нам материјалну основу за практично решавање тог питања. Значи, ми већ данас треба да имамо јасну

перспективу у том правцу. Колико је то потребно показују нам извесне ултра-леве појаве неких наших специјалиста, који су на пример већ почели градити куће без кухиња и правити друге сличне глупости, са објашњењем да ће социјализам и онако ослободити наше грађане од терета кућног домаћинства. Међутим, пут унапред, ка социјализму, не одражава се у укидању кухиња и других садашњих заосталих материјалних средстава личног живота наших људи, него у првом реду у проширењу и обогаћењу техничких и других материјалних могућности и средстава да би људи могли брже, јефтиније, и лакше доћи до бољих резултата. Ми се данас такође дневно сусрећемо са прилично бројним појавама свакојаког претеривања од разноврсних „стандардизатора“, који хоће да обавезно стандардизују све могуће ствари па и такве као што су станова, покућство, кекси итд. При томе тврде да они гледају унапред, у социјализам. У ствари, ту нема говора о социјализму него се ради о технократским конструкцијама ускогрудих и једностраних специјалиста, који никако не могу да схвате да социјализам не значи американско стандардизовање, куда капитализам води људску културу, него стварање материјалних услова за пун размах индивидуалности. Наши стручни кадрови не треба да заборављају да ми додуше треба да учимо на развојку америчке технике, треба да максимално користимо америчка — као и сва друга —

техничка искуства и резултате, али да истовремено разликујемо оно што је позитивно од оног негативнога, што капитализам уноси у развитак технике. Развитак технике на пример неизбежно тражи разрађену техничку стандардизацију. Међутим, капитализам је донео и другу стандардизацију, коју је диктирао интерес капиталистичког профита. Такве стандардизације ми нећемо остављати је Американцима, док је они буду хтели да трпе. Ми желимо да створимо нашем човеку лепши, културнији, индивидуалнији, духовно богатији живот од оног стандардизованог, који ствара капиталистички Волстрит америчком народу и који сада покушава силом да натури и многим другим народима.

Тако је и у овом конкретном случају. У земљи социјалистичке изградње морају све више да се развијају разна локална предузећа и установе које имају за циљ да служе индивидуалним потребама становништва у његовом личном животу, да скидају са жене значајан део терета кућног газдинства и тако заиста материјално обезбеде равноправност жене. Ми нећемо данас измишљати схему будућег живота наших људи. Но, јасно је да његове форме зависе од материјалних услова, које ћемо остварити развитком наших продуктивних снага, наше привреде. Прелаз не може бити учињен преко ноћи. Развитак ће ићи у два правца: с једне стране механизацијом кућног домаћинства, а с друге стране систематским развијањем предузе-

ћа и установа за послуживање домаћинстава и свакодневних потреба грађана. Нама су потребне механизиране пекаре, перионице, репаратурне радионице, добро организоване и квалитетне мензе, сви могући сервиси, који ће брзо и јевтино обављати службу око задовољавања свакодневних потреба домаћег живота становништва итд. Ето, то је пут ка новом социјалистичком животу, а не фразе или технократске конструкције стандардизатора.

Ја сам навео те примере зато да би указао руководећим кадровима наше локалне привреде, а нарочито комуналног газдинства, на потребу да већ данас изучавају те ствари, да већ данас мисле о путевима развоја на том сектору наше социјалистичке изградње, ако хоће данас правилно поставити основе наше локалне привреде. Не треба заборавити да ти задаци нису тако далеки, а неке можемо већ сада да започнемо остваривати.

Међутим, не би се могло рећи да смо ми у том погледу досада одлучно и са јасним циљем кренули напред или да су перспективе таквог развоја већ сасвим одређено постављене пред нашу локалну привреду. Насупрот, тај је сектор наше социјалистичке изградње био досада прилично занемарен и у великој мери препуштен стихији и самосталном сналажењу наших месних кадрова. Управо зато је можда једна од највећих слабости наше локалне привреде, пре свега практицизам, и чак бесперспективност. Морам да додам да је практицизам уопште врло про-

ширена слабост рада наших кадрова у неким областима наше изградње. Ми се упорно боримо против ње, а изгледа да се никада довољно не боримо. Међутим, она долази нарочито до изражаја у локалној привреди баш из разлога о којима сам пре говорио. Уствари, практицизам је велики непријатељ изградње социјализма. Он је нераздвојиви савезник бирократизма. Радити практицистички значи не видети унапред, губити се у поплави свакодневних задатака, решавати их како они стихијски долазе, не видети повезаност данашњих задатака са постављеним циљем, не просуђивати задатке, ствари и догађаје са принципијелног становишта већ искључиво са становишта личног практичног искуства итд. Практицизам — то је уствари губљење перспективе. Међутим, највећа снага наших кадрова у тешким борбама и напомагама увек је била управо у томе што их је учио друг Тито, што их је учила наша Партија, наиме да гледају унапред, да виде сушташњи циљ зато да би правилније могли решавати данашње задатке. Не би могли наши кадрови да задовољавајуће, иницијативно и свесно обављају своје задатке, не би могли заиста стваралачки да раде у социјалистичком систему, ако не би видели пред собом перспективу развитка читавог нашег друштва, а још поготово гране у којој раде, за чији су развитак одговорни. А видети унапред значи учити се, практички и теоретски изучавати како свој посао тако и основне

принципе социјалистичке изградње уопште, значи познавати објективну законитост која влада у одређеној области наше изградње и на тој основи предузимати практичке одлуке и мере.

Међутим, ми морамо признати да теоретско обрађивање наше привредне изградње уопште, а поготово локалне привреде, заостаје за нашом праксом. Отуда долази до многих неразумевања и нејасности на терену, а често чак до искривљавања задатака које постављају наши руководећи органи. Наша мистарства комуналних послова треба да допринесу томе да би се у том погледу направио преокрет. Она треба да помогну нарочито кадровима у народним одборима, како би у пуној мери могли да схвате улогу локалне привреде у општој изградњи социјализма у нашој земљи као и перспективе њеног развитака. Према томе, ако хоћемо да направимо преокрет у развитаку наше локалне привреде, ако хоћемо ликвидирати њену заосталост — онда треба пре свега дотући болест практицизма код руководећих кадрова наше локалне привреде.

Следећи крупан извор многих недостатака у нашој локалној привреди — то су рђави или неправилни методи руковођења. Они су донекле везани са том бесперспективношћу о којој смо говорили. На првом месту треба истаћи бирократско-централистичку тенденцију, нарочито у републиканским органима, према локалним народним одборима,

а с друге стране — што је, уосталом, исто — тенденцију ка административном руковођењу локалних предузећа и привредних грана од стране апарата народних одбора. Једна и друга тенденција је велика препрека за развитака привредне делатности. Било би врло погрешно, ако би министарства комуналних послова подлежала таквим тенденцијама. Напротив, баш она треба да допринесу њиховом разбијању. Ми треба да спроведемо кроз читав наш апарат одозго до доле, кроз читаву нашу организацију државне управе, један јединствени принцип, који гласи: дати свакој привредној или управној јединици максималну оперативну самосталност, а у исто време треба научити добро руковати оружјем вишег руководства, које претстављају: план, евиденција и контрола. Сви методи руководства треба да полазе од тог основног принципа. Оперативна самосталност даје могућност широке иницијативе одоздо, развија стваралачко такмичење, отвара могућност за употребу свих могућих форми стимулације и повезивања колективног и индивидуалног интереса итд., док, с друге стране, тачно одређен план, основна начела, која дају руководећи органи наше државе, и жива, стална евиденција о спровођењу тога плана и уопште о раду појединих државних органа — омогућују брзу непосредну контролу, која треба да прати извршавање. Та добра контрола даје могућност интервенције, исправљања грешака, давања помоћи у току извршавања,

дубљег теоретског изучавања појединих питања итд.

Ја бих хтео у вези с тим да додам да је баш такав начин руководства увек био карактеристичан за друга Тита и за Централни комитет наше Партије. Баш такав начин руководства је омогућио да је Партија изградила јак актив чврстих и солидних кадрова. Не могу се рађати добри кадрови у једном бирократском систему, који спутава кадрове, који их лишава сваке самосталне стваралачке активности. Ми морамо васпитавати кадрове који ће имати смелости да на себе узму одговорност за посао, али и одговорност за грешке. Поуздати се у руководеће кадрове одоздо, дати им да покажу шта знају, како могу стваралачки да раде, да се уносе у посао, да га изучавају, да траже нове, боље форме, да стварају око себе и да се при томе сами развијају и расту као руководиоци и као људи, а истовремено свакодневно пратити тај њихов рад, контролисати их, поправљати их, помоћи им, награђивати их и кажњавати за поновљене грешке — то је начин руководства коме нас је учио друг Тито и који се и теоретски и практично хиљаду пута потврдио као правилан у току читавог нашег рада. Треба знати да је горе спутати апарат и научити га да се не усуђује да ишта самостално предузима, чиме се гуши стваралачка иницијатива одоздо и стварно сужава општа друштвена делатност, — него допустити да се при самосталном раду оперативних

руководилаца чине и извесне грешке које под условом постојања добре евиденције и контроле можемо исправљати и отстрањивати.

Међутим, понављам, такво је руководство могућно под условом:

1. Да руководећи органи владају добрим, разгранатим системом брзе и тачне евиденције, која им омогућава контролу у току самога рада, тојест у току самог спровођења задатака.

2. Да руководећи органи располажу потребним апаратом преко кога се могу такве грешке брзо испитати и отстранити и искористити то искуство за васпитавање кадрова.

Тај исти принцип треба да влада и у методима руководства народних одбора према њиховим предузећима и установама.

Такав метод руководства је истовремено и најбољи пут да се раскрсти са бирократским администраторством, које још увек снажно спутава темпо у извршавању послова. Доживео сам такав пример, да је један руководилац одбио да се телефонски споразуме о једној ситној ствари са другим, него је тражио да му овај пошље написан акт са печатом! Свакако је тачно да је потребно стално побољшавати на пример наше књиговодство као и читаву нашу администрацију. Међутим, ми не мислимо да је много исписаног папира најбољи пут ка добром функционисању државне управе. Треба користити савремену технику која омогућава брз, лични

контакт између руководиоца, па да се што више питања непосредно решава. Мање аката, а више живог контакта и споразумевања значи убрзавање темпа читавог нашег управног пословања, а то се мора позитивно одразити на развоју наше привреде. То поготово важи за локалну привреду, коју не сме-мо оптерећивати великом администрацијом.

Очигледно је да под таквим условима оперативна самосталност појединих државних органа, предузећа, установа итд. у границама њихове надлежности и у оквиру општих задатака, начела, која поставља више руководство не само не противречи правилно схваћеном принципу јединства државне власти на бази демократског централизма, него постаје његов предуслов.

Бирократ себи овако замишља идеалну форму руковођења: он седи у канцеларији, а сви долазе к њему по дозволи за сваки свој корак — наравно не лично него путем акта кроз стотину инстанција — и свима он лично дели средства за њихов рад. Пракса је и показала и стално показује, да људи, који болују такве, бирократске болести не само да лоше руководе и не само да гуше сваку иницијативу и сваки свестан стваралачки рад нижих кадрова, него се такође заплету у бесконачни низ ситних питања и тако уствари изгубе сваку контролу над радом нижих органа. Уместо максималне централизације — какву су они замишљали — добија се потпуна збрка и самовоља у раду нижих ор-

гана. Ето због чега је борба против таквог бирократског централизма, свуда — а данас поготово у републиканским центрима и у срезовима — предуслов правилне примене принципа демократског централизма у нашој државној изградњи.

Међутим, ако смо, с једне стране, упозорили на опасност бирократског централизма и административног руковођења, треба, с друге стране, указати на не мању, ако не опаснију тенденцију, која се састоји у уском локалном партикуларизму, недисциплини, самовољи и тенденцији некаквог среског аутархизма, који се код нас појављује код неких локалних кадрова. Наши кадрови по народним одборима треба да схвате да заправо нема некаквог локалног питања које не би истовремено било и републиканско и савезно питање, које не би било, на један или други начин, повезано са републиканским односно савезним плановима. Они никада не смеју да забораве да локални план претставља уствари део републиканског и савезног плана, да је месна изградња само допунски део опште социјалистичке изградње и да је зато и ту и у свим осталим областима рада потребна чврста дисциплина и схваћање јединства наше социјалистичке изградње. Треба се борити против појава ускогрудог „само-локалног“ посматрања проблема и васпитавати наше кадрове тако, да на те проблеме гледају кроз призму опште социјалистичке изградње у

нашој земљи. Ми градимо нашу Федеративну Народну Републику Југославију као јединствено привредно подручје и као јединствену социјалистичку заједницу народа. И у тај јединствени систем треба сваки део наше земље да допринесе максимум који могу да даду од себе његове продуктивне снаге, јер ћемо само на тај начин постићи најбржи могући темпо у изградњи наше народне државе.

Истовремено наши кадрови треба да знају да план заправо није максимум него минимум:

„... За нас, за бољшевице, — каже друг Стаљин, — петогодишњи план није нешто коначно, једанпут за увек дато. За нас је петогодишњи план, као и сваки план само план, примљен као прво приближење, које треба још тачније одређивати, мењати и употпуњавати на основу искуства на терену, на основу искуства у извршавању плана. Никакав петогодишњи план не може предвидети све могућности које се крију у недрима нашег поретка и које се откривају тек у току рада, у току остваривања плана, у фабрици, у заводу, у колхозу, у совхозу, у рејону итд. Само бирократи могу да мисле да се плански рад завршава састављањем плана. Састављање плана је тек почетак планирања. Право планско руководство развија се тек после састављања плана, после проверавања на тере-

ну, у току остваривања, исправљања и тачнијег одређивања плана...”

(Ј. Стаљин: „Питања лењинизма“,
X изд. стр. 413.)

Тако каже Стаљин о плану уопште, а поготово то важи за наше локалне привредне планове. Наравно, да локални привредни план треба да буде у основним линијама чврст, али ипак, с друге стране, треба да буде довољно гибак да се може допуњавати и проширивати сагласно новим могућностима које се свакодневно појављују на терену. Сама природа највећег дела задатака које треба да врши локална привреда је таква да се они не дају тачно предвидети на дуљи рок и брзо се мењају. Зато треба у тој области наше привреде често планирати у врло широким оквирима, који ће допуштати тачније одређивање плана тек у току самог испуњавања.

Међутим, то не значи да је планирање у области локалне привреде мање важно него иначе. Насупрот, досадашње слабости у локалном планирању спадају данас међу највеће препреке које коче размах наше локалне привреде.

Задатак комуналних министарстава код локалног планирања биће важан. Наши народни одбори често не знају како и шта да планирају и које привредне гране да развијају. Њима треба помоћи да створе опште перспективне планове, а министарства кому-

налних послова ће на тој основи моћи да разраде перспективне планове наше локалне привреде уопште. На терену месних одбора ће планирање већ добити ширу форму сарадње месних народних одбора, предузећа, друштвених организација, синдиката итд. Учесће маса у планирању значи уношење перспектива социјалистичке изградње у најшире народне масе. Зато оно има не само привредни него и велик политички значај.

Наравно, треба у ту сврху ојачати среске и градске планске комисије, које су сада по правилу врло слабе, а има и случајева где их практички нема. Данас се локални планови уствари у целини праве у републиканским планским комисијама, и зато по правилу не воде довољно рачуна о локалним могућностима.

Међутим, један од важнијих задатака министарстава комуналних послова баш је у томе да обезбеде такво планирање у локалној привреди, које ће узимати у обзир специфичности појединих рејона и срезова у републици у погледу њихове привредне структуре. То значи да ће министарство комуналних послова нарочито водити рачуна о могућностима развитка појединих грана привреде у одређеним привредним рејонима. Потребно је према томе интензивно проучавати привредну структуру и могућности развитка појединих срезова. У ту сврху је, између осталог, потребно изградити добру статистичку службу у срезовима.

Највећу пажњу треба посветити искоришћавању локалних сировина, употреби отпадака у крупној индустрији за потребе локалне привреде као и развијању свих могућих локалних извора горива и енергетике уопште. Често се говори: немамо материјала. Међутим, чим поставимо питање да ли сте исцрпили све локалне могућности, да ли сте размислили о могућностима искоришћавања локалних сировина, онда се врло често покаже, да о томе одговорни месни кадрови нису довољно водили рачуна. Говори се такође: немамо грађевинског материјала, немамо цемента. Међутим, често се може импровизирати примитивна циглана или искористити камен место бетона или неки други локални материјали. Говоре: нема угљена. Међутим само у току ове године су народни одбори у Босни, уз помоћ Министарства комуналних послова, отворили деветнаест угљених нових или напуштених јама. Таквих би примера могли да наведемо много. Треба схватити да је развијање локалних привредних извора један од најважнијих задатака наше локалне привреде.

Велику пажњу је требало посветити побољшавању рада локалних предузећа. Досадашња контрола над тим предузећима је преслаба. Ми још имамо у појединим републикама локална предузећа кроз која све до данас није прошла никаква озбиљна контрола, или која раде без озбиљне евиденције. Треба тако поставити организацију руко-

вођења и евиденције, да би наши народни одбори имали стални увид у рад предузећа, јер ће само у том случају моћи успешно да воде борбу за штедњу, за снижење продукцијских трошкова, за побољшавање квалитета продуката итд. Референти који ће говорити касније подробније ће се осврнути баш на то питање. Ја бих хтео у вези са тим само још да нагласим да је брзо учвршћење таквог организационог система неопходан први корак у даљој реконструкцији наше локалне привреде, значи први, најважнији и најнепосреднији задатак, који треба да остваре наша министарства комуналних послова преко народних одбора.

Јасно је такође да треба таква питања као што су питања добити, акумулације, пореза на промет итд. у локалној привреди поставити на такав начин да ће се тиме стимулирати њен развитак. Такође треба тежити за тим да би се што пре могао највећи део локалне производње препустити локалној потрошњи. Другим речима треба тежити за тим да би се локална производња у највећој могућој мери ослободила разних планских ограничења. Читав систем таквих и других сличних мера треба да да потстрека већем размаху локалне привреде, а тиме и бржем подизању материјалног благостања становништва.

Једно од нарочито тешких питања јесте данас велико помањкање станова. Ми данас градимо много, више него што је икад гра-

дила стара Југославија, па ипак се чини као да је све то кап воде у мору. Морамо предвидети да ће се те станбене тешкоће још повећати с обзиром на индустријализацију, која ће повући са села хиљаде и хиљаде нових радничких породица. То значи да треба енергично решавати то питање.

Треба пре свега сломити тенденцију потцењивања важности изградње станова у периоду индустријализације. Станбена криза омета темпо наше индустријализације, јер проузрокује несталност радничког кадра, велику флукутацију радне снаге, неједнак темпо рада и отежава процес квалификације радника. Све то значи, да се ми не можемо помирити са чињеницом — са којом су понекад склони да се помире неки наши кадрови — наиме да индустријализација много брже концентрише масе радника и другог становништва него што иде темпо наше станбене изградње. Разумљиво је да је за извесно време заиста немогуће сасвим ускладити та два процеса обзиром на објективне тешкоће. Међутим, свима нама треба да буде у крајњој линији јасно да ми тако дуго нећемо имати стални раднички кадар у фабрикама, док не обезбедимо уз фабрику и станове. Према томе, треба се не мирити него борити са тешкоћама и искористити сва средства да се учини што више у том правцу.

Наравно ту се може нешто постићи и правилним искориштавањем постојећих станова. Код нас је већ знатан део радника добио кров

над главом у становима јучерашње буржоазије. Но, битно може да реши питање станова само новоградња. Дозволите ми да наведем један пример. Пре пар месеци одржавало се овде у Београду саветовање са претставницима великих градова. Тако се такође говорило о решавању станбене кризе. Говорио је најпре претставник Сарајева, који нам је објаснио да код њих иде са становима рђаво, зато јер је била служба за расподелу станова децентрализована. „Али,“ рекао је претставник Сарајева, „ми смо сада ту службу централизовали и мислимо да ће ићи боље“. После њега је говорио претставник Загреба, који нам је објаснио да је код њих исто рђаво са становима; између осталог зато, јер је била код њих служба расподеле станова централизована. „Сада“, рекао нам је претставник Загреба, „ми смо ту службу децентрализовали и надамо се да ће ићи боље“. Ја наравно не верујем да се је том организационом променом битно поправио положај у Загребу и Сарајеву, из простог разлога што је најважнији узрок станбених тешкоћа, наравно, стварно помањкање станова. Значи, потребно је безусловно убрзати темпо изградње станова. Наши привредни руководећи кадрови треба да схвате да су раднички станови нераздвојени саставни део фабрике. То исто важи у суштини и за остале наше привредне установе. Њихова дужност на првом месту је да граде станове. Народни одбори треба да развију највећу иницијативу, да се у сврху

станбене изградње искористи што више материјалних средстава и извора.

Неки правдају заостајање у тој области помањкањем материјала. Нема сумње да нама недостају извесне врсте грађевинског материјала. Међутим, локалном иницијативом и заједничком акцијом органа власти, предузећа и друштвених организација, могла би се често наћи бар релативно задовољавајућа провизорна решења, која су још увек боља него никаква решења.

Важно питање о коме треба овде говорити то је развитак нашег занатства и домаће радиности. И у том погледу остали ће референци подробније изнети наше задатке. Ја бих хтео ту да додирнем само једну страну тога питања. Код нас се у том погледу нарочито показују две тенденције. Неки иду за тим да се занатство шаблонски укалупи у одређене задружне форме, док су други просто дигли руке и пуштају маха стихијском развитуку занатства. Погрешна је наравно и једна и друга тенденција. Прва га спутава и не води довољно рачуна о потреби да се сачувају занатско искуство и традиција као и специфични квалитет занатских производа. Друга тенденција опет потискује занатство на пут капитализма, што такође наноси штету развитуку занатства. Међутим, интерес земље је да се, с једне стране, не пресече занатска традиција, а с друге стране, да се обезбеди правилни развитак занатства у складу са нашом социјалистичком изград-

њом. Наше занатство, које ће постојати поред индустрије, може стално и корисно да утиче и на побољшавање квалитета саме индустријске продукције. Треба зато у сарадњи са самим занатлијама и према конкретним приликама утврдити организационе форме развјатка занатства. Понекад могу најбоље одговорити занатске продуктивне задруге, други пут посебне мајсторске радионице са државном помоћу, а понекад опет самостална радња са ученицима, а под општом контролом државе.

Не треба потцењивати ни улогу приватне локалне индустрије. Она данас по вредности своје продукције претставља свега око 30% локалне продукције, међутим по свом капацитету она постижава знатно већи проценат. Неправилно је допуштати да се знатан део тога капацитета не искористи. Задатак наших министарстава комуналних послова и народних одбора јесте да проуче могућности искориштавања тога капацитета као и опште услове за рад тих предузећа.

Нарочито је потребно нагласити да наши народни одбори и комунална министарства треба да имају јасну перспективу у погледу развјатка и изградње села. Ја сам већ пре нагласио да изградња села није само ствар архитектата и урбаниста, иако, наравно, и они треба ту да имају своју реч. По својој основи то је пре свега питање реконструкције наше пољопривреде. Дати нашем селу пољопривредне стројеве, електрику, радионице и пре-

дузећа за прераду пољопривредних артикала — то је уствари процес и механизације наше сеоске привреде, извесне индустријализације нашег села, а тиме и стварања материјалне базе за културно подизање села и за његову општу изградњу. Може се рећи, према томе, да ће се наша села изграђивати упоредо са развитком нашег земљорадничког заједнугарства и са његовим економским јачањем. Народни фронт ето већ даје иницијативу за градњу заједнугних домова под пароллом: „Заједнугни дом у свако село“. А заједнугни дом у селу значи имати у селу културну трговину, заједнугно кредитно одељење, магацине, дворану за разне друштвене активности, читаоницу итд. То је почетак, али који ће се великим делом остварити већ у следећој години. Сутра ће се појавити у селу потребе по новим привредним, културним, здравственим и другим установама и зградама. Рашиће стручни кадрови, високо ће се подићи свест наших сељака. Ето, то је пут развитка нашег села, пут коначне ликвидације свих остатака и последица старе капиталистичке супротности између града и села.

Значи: све то више није апстрактни циљ. Ми већ стварамо услове за такав развитак; а то значи, да наши кадрови треба да мисле о томе, треба да већ данас у том правцу раде. Већ у најближој будућности поставиће се на пример пред нас такви задаци као што су кинификација села — а истовремено и потреба за продукцијом свих могућих филмова за се-

ло — даље потреба телефонског и редовнијег саобраћајног повезивања села са центрима, снабдевање села где год је то могуће локалним електростаницама итд. Значи: комунални проблеми ће се у акутнијој форми појавити и у селу.

У вези с тим треба поменути и питање дислокације наше индустрије и питање њених последица за развитак наших насеља. Поред осталог треба код дислокације индустрије ићи за тим да се подижу заосталији рејони, да се распоређује индустрија тако, да буде ближе сировинама и потрошњи, да тражи најмање транспортне трошкове итд. Све то значи да ће по читавој нашој земљи настајати нова индустриска насеља, а то значи да ће се појављивати и нови комунални проблеми и потреба за много више технике у комуналном газдинству, него што је то био случај досада. Према томе, министарства комуналних послова морају бити спремна на такав развитак, како не би била изненађена захтевима које ће сутра сигурно поставити пред нас огромно повећање нашег комуналног газдинства.

Ја сам овде навео само неколико проблема из области руковођења наше локалне привреде. Али ланац тих проблема је много дужи. Све то значи да треба много подићи ниво апарата наших народних одбора, да буду способни носилац такве политике. Мора бити постављена парола: стално подизање нивоа наших народних одбора у свим правцима.

Истовремено треба извршити извесну реорганизацију апарата народних одбора, како би он био прилагођен задацима које треба да изврши. И о томе ћемо подробније говорити на овом саветовању. Потребно је побољшати администрацију наших народних одбора. С друге стране би требало да одељења за изградњу народне власти, као и координациона одељења код претседништава влада, дају непосреднију и конкретнију помоћ изградњи и раду апарата народних одбора. Важно је такође да у раду народних одбора заиста практички учествују сви одборници, а не само секретари одбора — свако у одговарајућој области делатности.

Нарочиту пажњу треба обратити васпитању управних, техничких и економистичких кадрова за локалну привреду. Ми смо у том погледу учинили врло мало, готово ништа. У другим земљама постоје факултети и разне средње и високе школе за комуналну привреду. Ми, међутим, у том погледу тапкамо у месту и по правилу одређујемо за комуналну привреду мање квалификоване стручне кадрове. Задатак наших министарстава комуналних послова јесте да се побрину за потребне курсеве и школе које ће васпитавати ниже и средње кадрове. А истовремено треба обезбедити да и наши универзитети створе могућност за специјализацију виших стручних кадрова по линији специјалних грана локалне привреде, пре свега по линији комуналног газдинства.

Коначно треба имати код свега тога у виду још једну чињеницу, наиме, да се развитак наше локалне привреде не може замислити без најактивније сарадње народних маса. Треба се ослањати на сарадњу народних маса, на критику маса, на жалбе које долазе из маса. Као пример хоћу да наведем само чињеницу да је пракса Савезне контролне комисије показала да су оправдане просечно две трећине жалби у којима се грађани читаве Југославије обраћају на Контролну комисију. Жива свакодневна сарадња и помоћ народних маса је најбоља контрола и најбоље средство против бирократизма. Сем тога то је пут ка мобилизацији маса за конкретне радове које народни одбори не би могли обавити без масовног учешћа.

Држим, да из свега што сам изнео треба да извучемо нарочито следећи закључак: ако хоћемо да у области локалне привреде одлучно кренемо напред, онда се треба озбиљно ухватити у коштац са свим недостацима и тешкоћама. Треба заиста у пуној мери схватити значај локалне привреде, а нарочито појединих њених грана као што је на пример комунално газдинство, тојест треба локалну привреду схватити као ону област наше делатности у којој треба да се пре свега покажу материјални резултати социјалистичке изградње за народне масе. Пре свега, у тој области народне ће масе осетити предности социјализма у погледу бриге за човека и за подизање његовог животног и културног

стандарда. Ето, због чега наше државно руководство баш сада посвећује велику пажњу развоју локалне привреде, ето због чега ми заиста треба да учинимо све да побољшамо наш рад у тој области социјалистичке изградње.

VII

ИЗ ЗАКЉУЧНЕ РЕЧИ

Ја ћу се ограничити на нека начелна питања из ове дискусије. Притом ћу можда доћи у опасност да се унеколико понављам, то јест да се поново враћам на свој реферат. Али, мислим да ће бити потребно да неке ствари још једном нагласим, баш због тога што ми се чини да је дискусија показала извесне недостатке. Могло би се рећи да је дискусија донекле трпела и од практицизма, да је била донекле једнострана, практички-економистичка и да је заборављала задатке реконструкције и општег развоја наше локалне привреде. Наравно, врло је добар знак што наши кадрови, нарочито одоздо, из најнижих органа народне власти, улазе са већ таквим познавањем и таквом енергијом у конкретне проблеме привредног руководства. Правилно је што су загризли у те проблеме, јер управо то су они проблеми који у крајњој линији решавају судбину изградње социјализма у нашој земљи. Зато што је то тако и баш због тога јер је то тако, не треба да

себе доводимо у такав положај да често због много дрвећа не видимо шуму, тојест да због обиља свакодневних проблема не видимо шта заправо хоћемо да постигнемо, куда хоћемо да идемо, шта ћемо сутра да радимо и шта заправо треба данас да радимо, да бисмо постигли оно што хоћемо сутра да постигнемо.

Чини ми се да би дискусија на овом саветовању требало да испуни двојак задатак. С једне стране, требало би претрести питање како да најбоље руководимо нашом локалном привредом, како најбоље да руководимо средствима којима располажемо, како их најбоље треба развити и искористити, како треба најбоље искористити сваки елемент, сваки точкић наше привредне машине, на коју су данас стављени тако велики задаци. Други задатак ове дискусије требало би да буде претресање питања шта заправо хоћемо да постигнемо помоћу локалне привреде, с каквим је циљем развијамо и с каквим средствима можемо да је развијемо. Ми треба да сами себи јасно одговоримо којим и каквим потребама треба да служи наша локална привреда уопште и комунално газдинство напосе; због чега ми треба да настојимо да пређемо од убирања трошарине на привредне изворе прихода наших НО; на приходе из продукције; како треба да изгледају наши градови, наша села, наши срезиви сутра, после пет година, а и после тога; како треба да изгледају материјалне основе нашег соција-

листичког живота у перспективи и шта ми у оквиру локалне привреде већ данас можемо и треба да учинимо, да бисмо створили ону отскочну даску која нам је потребна да бисмо сутра могли одлучнијим кораком да идемо даље.

О првом питању, тојест о питању конкретног привредног руководства дискусија је била жива, конкретна. Она је дала многе предлоге, отворила многа питања на која треба одговорити и дала читав низ иницијатива, које ће такође требати искористити. Да поновим, дискусија о том првом питању доказала је да наши кадрови у привреди расту, тојест да расту људи од којих ми данас већ можемо да тражимо више него што смо тражили досада, односно да они сами себи треба да постављају крупније задатке од оних које су досада решавали.

Но, по другом питању дискусија је била много слабија. Уопште, мало дискутаната додирнуло је то друго питање. Мислим да је и ту, главни извор тога недостатка у нашој дискусији практицизам, извесно губљење перспективе у тој области наше изградње, коју смо разматрали. Довољно је карактеристичан тај факат што заправо нико од дискутаната није поставио на дневни ред например питање културне изградње у градовима и селима или питање социјалне заштите. Нико није уопште говорио о нашој локалној привреди са становишта потреба наше културно-просветне, социјалне и друге изград-

ње која непосредно утиче на подизање животног стандарда маса. То значи, другови, да још сувише мало гледате унапред, да још премало гледате на нашу привредну изградњу као на стварање материјалне базе за бољи и културнији живот наших радних људи.

Другови, ја бих хтео још једном да подвучем да без јасне свести о томе каквом конкретном циљу, каквим конкретним потребама нашег народа или наше државне изградње треба да служи одређена наша активност — нема солидног рада. То није само питање већег елана и више политичке свести, него је то; у условима изградње социјализма, важан друштвено-економски фактор.

Капиталист се у свом пословању, у својој привредној политици непосредно руководи интересом профита. Уствари, за њега самога, за његову привредну политику друштвена потреба се само посредно појављује као фактор на тржишту итд. Профит је мотор који капиталиста практички и конкретно гони на што већу активност и на што боље пословање. Наравно, да под таквим условима мора стално да долази до диспропорција у развиту привреде, које привремено решавају периодичне економске кризе.

Друкчије је то под условима социјалистичке изградње. Ту се баш друштвена потреба непосредно појављује као мотор привредне изградње. То се, наравно, не дешава стихиски, слепо, од данас до сутра, него плански, с перспективом на будући развитак. То

важи како за читаву нашу државну привреду тако и за њене поједине делове. Под таквим условима диспропорције су искључене — уколико се не чине грубе грешке. На тај начин читав привредни развитак прелази из сфере непознатог, стихиског и неприступачног — какав је тај развитак у капитализму — у сферу познатог, свесно руковођеног, приступачног.

Међутим, не треба мислити да је све то аутоматски постигнуто самим тим што су средства производње углавном постала друштвеном својином, што су у рукама државе. Неправилна и рђава привредна политика могла би и под нашим условима, под условима социјалистичке изградње, довести до диспропорција и до тешких поремећаја. Узмимо, на пример, прве две послератне године. Била је дата лозинка: продукција је главно, покренути све творнице, радионице, руднике итд. и постићи максималну продукцију. Међутим, у оно време ми нисмо још имали ни озбиљног плана ни плански израчунатих производних задатака, а то значи да се неко време продуцирало неплански, слепо, како је које предузеће могло и умело. Таква је лозинка у оно време била правилна и једино могућна и, не само да није довела до поремећаја, него нас је, насупрот, брзо извукла из хаоса, у ком смо се нашли после слома окупатора. То је било могућно зато, јер су наше потребе биле тако неограничене, да је сваки производ и у свим количинама био разграбљен.

Али, замислимо да се такав систем продужио и до данас и да се и у будућности продужи. Не може бити сумње да би дошло до тешких унутрашњих диспропорција и до поремећаја, иако су средства производње у државним рукама. Неких продуката било би сувише, неких премало, неке би потребе више него покривали, а неке не бисмо могли покрити ни у малом проценту. Да и не говоримо о свим осталим последицама! Ето, због тога је требало гледати унапред шта хоћемо и чиме хоћемо то да постигнемо, другим речима требало је планирати да бисмо могли — у границама могућности — покрити потребе нашег народа и наше независне државе. Према томе, план се родио из перспектива које је, обзиром на објективне услове и могућности, поставило наше државно руководство.

Наравно, притом су планови наше локалне привреде остали слабије разрађени. Они су били само оквирно постављени. Међутим, то се могло трпети само као привремена појава, јер нисмо имали снаге да одједанпут једнаком пажњом обухватимо све секторе наше социјалистичке изградње. Сада је време да и ту одлучно коракнемо даље. Можемо ли трпети да имамо један општедржавни и републиканске планове, који дају јасну перспективу развитака за дуги низ година, а да наши срески одбори газдују од данас до сутра, да тапкају у месту, да не знају шта је главно а шта споредно? Наравно да не можемо, јер би то уствари значило слабљење

наше планске привреде, уношење стихије у њу, губљење темпа, стварање могућности делимичних диспропорција итд. Ето због чега сам раније нагласио да питање јасних перспектива у погледу развитка наше локалне привреде није само питање бољег рада и већег радног полета него и изванредно важан друштвено-економски фактор, од којег у знатној мери зависи правилне форме и темпо наше социјалистичке изградње.

У вези с тим ја ћу се поново вратити на питање шта су заправо карактеристике локалне привреде, какве основне задатке локална привреда треба да решава. Данас је овде била дата садашња економска карактеристика наше локалне привреде, карактеристика која је несумњиво тачна и која одговара просечном стању данашње наше локалне привреде, која је заостала, са ниским органским саставом капитала, и само једним делом способна да одговара потребама локалне изградње. Међутим, другови, не би требало генералисати те данашње економске карактеристике локалне привреде као њене сталне и битне карактеристике. Оне су данас за нас важне нарочито због тога, што оне само потврђују да у локалној привреди треба примењивати друкчије мере и форме руковођења него у осталој привреди.

Али не треба заборавити на чињеницу, коју је јутрос нагласио и друг Кидрич, да су то баш оне карактеристике које ће се мењати, које се већ мењају. Наша локална индустрија

стрија неће увек бити заостала. Свакако да ће она једним делом још дуго бити заосталија од остале привреде, али то више неће бити карактеристика наше локалне привреде као целине. Значи, ако говоримо о карактеристици локалне привреде, морамо је мерити још неким другим мерилом, а то мерило је њена друштвено-економска улога у изградњи социјализма. Ја мислим да је у том смислу основна карактеристика локалне привреде, и то мање-више непроменљива карактеристика локалне привреде или бар њеног најважнијег дела, у томе што она служи на такав начин и таквим специфичним потребама становништва и локалне изградње којима не могу да служе или не могу тако добро да служе ни републикански ни савезни привредни извори, бар обзиром на то како данас стоје ствари и како ће још прилично дуго да стоје, све док их не измени напредак технике.

Ми говоримо о том да је локална привреда допунска привреда. И тачно, локалну привреду треба окарактерисати као допунску привреду. Но, допунска привреда може се тумачити у два смисла, и не треба заборавити ни један ни други.

Једно је тумачење допунске привреде у квантитативном смислу. На пример, савезна индустрија произвешће годишње милион парципела, а наша средња продукција даће још 600 парци. У том смислу један део наше локалне привреде увек ће бити у улози допунске привреде у квантитативном смислу,

нарочито тамо где је могуће и потребно искоришћавати таква локална средства, такве локалне сировине које не може, из било којих разлога, да искоришћава ни савезна ни републиканска привреда. Сем тога, таква ће локална привредна предузећа бити важан извор прихода за покривање растућих издатака општелокалне културне, социјалне изградње итд. Нема сумње да ће број таквих предузећа која ће прелазити у надлежност НО постепено све више да расту упоредо са потребама подизања животног стандарда маса.

Но, с друге стране, локалну привреду треба схватити као допунску и у квалитативном смислу, тојест да она допуњава савезну и републиканску привреду на једном одређеном сектору где управо локална привреда може најбоље да задовољи. Узмемо неколико конкретних примера. Савезна индустрија направиће ми ципеле, али треба да их поправи локална репаратурна индустрија која треба да буде механизована и која треба да брзо ради. Локално предузеће треба да очисти и испегла одело нашем грађанину, да му почисти и уреди стан итд. Савезна и републиканска индустрија израђиваће грамофоне и клавире, а локална привреда треба да обезбеди материјалне приходе за изградњу културних домова у којима ће се ти клавири употребљавати. Ја могу да купим кравату локалне продукције или кравату савезне или републиканске производње. Али, кад ми деца

разбију прозор или кад ми се сломи квака, ја се морам обратити на локално предузеће да ми то брзо и добро поправи. Ако треба наручити одело по мери, израдиће га по правилу локално предузеће, а као радно одело биће добро и оно из конфекције, које ће израђивати наша индустрија уопште. Да поменем даље разне локалне здравствене институције и амбуланте, културне институције, разноврне локалне излетничке установе, да би грађанин могао недељом да се одмори, затим разне бифеје, гостионице по градовима и по селима итд. Све су то задаци које великим делом треба да врши наша локална привреда. Таквих бих примера могао много да набројим. Узео сам само неке, да бих боље објаснио питање шта је заправо локална привреда. Ради се, дакле, о оној допунској привреди коју не може надоместити ни савезна ни републиканска привреда и коју треба развијати тако, да би наше народне масе стварно осетиле да изградња социјализма значи изградњу новог живота, да градити фабрике значи истовремено стварати материјалне услове за то да би сваки човек заиста могао културније и лепше да живи.

Неки ће рећи: то је песма будућности, а нас жуљи оно што нам непосредно данас треба, што данас имамо и чим данас треба да радимо. У неку руку то је можда истина. Песма будућности то је само у том смислу што много од тога ми не можемо већ сутра да створимо. Но, чак и уколико је то једним де-

лом и песма будућности, ми ипак треба да знамо каква ће бити та будућност коју ми хоћемо да створимо, јер смо уверени да ће та будућност доћи, да ћемо је створити. Кад једна социјалистичка земља говори о таквој будућности, то нису празна политичка маштања, то нису шупља политичка обећања, него то значи да она гради и спрема материјалне услове за такву будућност. Уствари то је као нека врста генералног плана за град. Ми морамо да за 20 година унапред знамо како ће тај град изгледати, зато да бисмо данас знали где треба поставити неку кућу. Другим речима, ми већ данас треба да знамо какву ћемо мрежу предузећа, установа, магацина итд. створити у неком граду или на територији једног среза или месног НО, да би она могла да покрије све потребе културног и човека достојног живота наших грађана, — јер ћемо само у том случају моћи да већ данас приступимо изградњи појединих њених елемената.

Но, то је само једна страна овог питања. С друге стране, не смемо заборавити да је много од свега тога могуће и неопходно већ данас учинити. Није довољно осудити старо, отстранити оно што не ваља. Треба знати шта ћемо место тога да створимо. Ми капитализам не бисмо уништили тиме што бисмо уништили фабрике где се вршила капиталистичка експлоатација, него тиме што смо променили односе у производњи, ликвидирали форме капиталистичке експлоатације. Ми не

бисмо скинули терет кућног домаћинства са леђа жене домаћице тиме што бисмо уништили кухињу, него тиме што ћемо се борити, с једне стране, за механизацију кућног домаћинства, а с друге стране, што ћемо изградити мрежу предузећа која ће постепено на себе узимати највећи део таквих послова. Слична је ствар и са питањем кафана старој типа, о којима се овде говорило. Ми треба не само да укинемо оно што је било рђаво у тој капиталистичкој кафанској мрежи, него да створимо нове, културније форме, достојне човека, које ће истовремено нашем грађанину дати могућност да се после рада културно одмори. Опште речено, укидати остатке капитализма значи градити нове, социјалистичке форме живота, које треба да буду много разнообразније него што су биле старе и, наравно, на много вишем културном нивоу.

Другови, ја мислим, ако ми у нашој локалној привреди не бисмо водили рачуна о тим моментима, тада би се појавила опасност да се кадрови у локалној привреди уствари претворе у руководиоце низа заосталих ситних предузећа, место да буду свесни градитељи социјализма на одређеном сектору наше изградње.

Ето, другови, о тим се проблемима — тако се мени чини — овде премало говорило, а то је по мом мишљењу главна слабост наше дискусије на овом саветовању.

Хтео бих, на крају, да кажем неколико речи још о неким конкретним питањима.

Пре свега, хтео бих да се зауставим на питању ког се овде у дискусији дотакло неколико другова, а то је питање где треба да буде тежиште борбе наших локалних органа власти за материјалне приходе, тојест за приходе који су неопходни за локалну изградњу, за изградњу оних форми социјалистичког живота о којима сам раније говорио.

Сада је још јака тенденција наших кадрова у НО да се пре свега оријентишу на трошарину и на друге сличне фискалне приходе, а не на изворе прихода из продукције, из привреде. Таква је оријентација погрешна из два разлога. С једне стране, она је наследство старе државне администрације капиталистичке државе, која је пре свега живела од фискалних мера, а с друге стране, она скреће пажњу наших кадрова са подручја борбе за стално повећавање наших производних снага на подручје административне борбе за фискалне приходе што би несумњиво претстављало озбиљну сметњу за нашу социјалистичку изградњу.

Задаци о којима смо говорили на овом саветовању су тако огромни, да их никакве трошарине и друге фискалне дажбине не могу покрити. Значи, треба смелије тражити нове изворе прихода у развијању наше привреде, наше продукције. Приходе ће да нам дају нова предузећа, нове фабрике, нови рудници, нове електро-станице, нова пољопривредна имања и усавршавање и рационализација старих итд. На тој линији наши НО треба да

траже изворе прихода за покривање растућих расхода. При томе се треба — понављам — оријентисати пре свега на локалне сировине, на локална горива и енергетску снагу — бар у садашњим приликама — једном речи: на локална средства. Зато треба добро познавати свој рејон, изучавати све његове привредне изворе, његове привредне карактеристике итд. По мом мишљењу, у садашњим приликама само је то правилна оријентација наших НО у погледу прихода.

Наравно, другови, ја тим нисам мислио саветовати да трошарине просто укинете. Не, треба најпре знати чиме ћете их заменити и када ћете бити у могућности да их замените; тек после је могуће говорити о укидању. Међутим, важно је да се правилно оријентишемо, важно је да унапред знамо шта треба развијати, а шта подлеже постепеном изумирању.

Овде су многи другови помињали проблем развијања нашег занатства. Има таквих људи који би пошто-пото хтели да од занатства створе индустрију, тојест из занатских радионица фабрику. Таква је тенденција и погрешна и штетна и нереална. Нереална је зато, јер ми из малих радионица никада нећемо створити модерне фабрике, али ћемо у занатству поткопати баш оно што је нама најкорисније, на чем се заправо темељи опстанак занатства — квалитет његових производа. Ја тиме не желим да кажем да смо ми против механизације занатства или против за-

натског задругарства. Не, насупротив, и једно и друго је неопходно и само ће помоћи раз-
витку занатства. Али, занатство је нама ко-
рисно и потребно управо као занатство, а
никакав напредак не претставља, на пример,
тенденција да се из неколико добрих кројач-
ких радионица направи рђава и заостала фа-
брика конфекције. Ми стварамо боље, те-
хнички савршеније и јефтиније конфекциске
творнице, а занатство нам је потребно баш
као занатство са индивидуалним радом за
развијање квалитета и специјалних вештина,
за васпитање кадрова итд. Наравно, треба се
борити против капиталистичких тенденција
у занатству, за планску сарадњу занатства са
државним сектором, за разне типове занат-
ских задруга, за организациони систем који
ће спречити експлоатацију у области занат-
ства итд. Такође је јасно да ће занатство пре-
трпети снажне структурне измене. Све ће нам
то показати и сам живот, и ми не треба да-
нас да се упуштамо у пророчанства о том раз-
витку. Међутим, понављам, наша министар-
ства комуналних послова су дужна да обе-
збеде правилан развитак занатства — не по
линији формалне „индустријализације“ не-
го по линији развијања квалитетно индиви-
дуалног рада, било да се ту ради о занатским
задругама, које сигурно претстављају ва-
жно оружје социјалистичке реконструкције у
области занатства, било о личним радиони-
цама. Неговање и развијање квалитетног ин-
дивидуалног рада даће нам посебне квалифи-

коване кадрове и специјалисте и помоћи ће на тај начин и подизању квалитета наше индустриске продукције. У томе је већа вредност и снага нашег занатства него у квантитету његове продукције. Због свега тога ми ћемо морати да развину и формама развину нашег занатства посвећујемо нарочиту пажњу, како би с једне стране разбили остатке капитализма у тој области и општу техничку заосталост занатства, а с друге стране, спречили да се са разним ултралевичарским теоријама и акцијама прекине богато наследство које су у тој народној вештини стекле генерације нашег радног народа, чији је носилац данас у знатној мери и наше занатство.

Треће што бих хтео да нагласим, то је да још једанпут подвучем изванредну важност наших среских и месних планских комисија. Наше среске планске комисије су врло слабе, а неких месних планских комисија или група ми уопште немамо, сем ретких изузетака, где су оне спонтано никле. Међутим, ако хоћемо стварно да поставимо читаву нашу локалну изградњу на такву базу о каквој смо овде говорили, онда треба да ојачамо наше локално планирање. Пре свега, треба солидно изградити среске планске комисије, како би оне биле стварно способне да уче и искористе привредне могућности својих срезова односно градова. Треба истаћи да и наше републиканске планске комисије не пружају довољно помоћи среским планским комиси-

јама и уопште се слабо старају о њиховом развоју.

Важну улогу добијају данас и месне планске комисије или групе како ћемо их звати. У месном мерилу треба да буде планска комисија пре свега друштвено тело које ће радити под руководством једног од чланова народног одбора, али са учешћем претставника радног народа села, града, рејона, тојест претставника друштвених организација, Народног фронта, синдиката, задруга итд. Ми већ имамо примере стварања сеоских петогодишњих планова. Имамо већ примере да су се под руководством народног одбора, или одбора Народног фронта састали претставници месних друштвених организација и решили шта ће учинити и изградити у току Петогодишњег плана у селу, и какве ће обавезе у том циљу да преузму месни НО, организације и сви грађани. Ти су примери доста скромни, али они показују да идеја и методи планирања све дубље проичу у наше радне масе. У тој се чињеници уствари одражава све већа активност маса у великој борби за Петогодишњи план, за нашу социјалистичку изградњу.

Очигледно је, према томе, да такво месно планирање има изванредан политички и васпитни значај. Оно је уствари један од најважнијих наших средстава за тесно повезивање наших радних маса са Петогодишњим планом уопште.

Данас је један од другова овде правилно поменуо да је важан услов за учешће маса у локалној привреди и интензивни културно-просветни рад у масама. Наша културно-просветна делатност је често пута сувише апстрактна, нема довољно везе са практичним животом наших људи и са нашом изградњом. Често се држе предавања о далекој историји, о астрономији, о праживоту и о сличним темама. Ја не мислим рећи да су такве теме данас непотребне у нашем масовном културном-просветном раду. Насупрот, ширити хоризонт нашим радним масама у свим правцима значи претварати их у све свесније учеснике у остваривању данашњих задатака.

Међутим, то није довољно, а било би чак погрешно, кад би то била општа оријентација. Наш васпитни рад у масама мора бити повезан што чвршће са данашњим нашим задацима. Он мора тумачити нашим народним масама суштину наше социјалистичке изградње, оспособљавати их за њихово интензивно и свесно учешће у тој изградњи.

У том погледу добива локално планирање нарочити значај. Оно ће васпитавати наше народне масе за планску привреду, за социјалистичку изградњу. Оно ће заинтересовати сваког појединог грађанина за спровођење и испуњавање плана. Оно ће помоћи нашим радним људима да општедржавну привреду схвате као своју ствар, а не као нешто далеко, несхватљиво, туђе.

Ето због чега је толико важно да се више и боље планира у срезовима и у месним границама, ето због чега је толико штетна извесна бирократска тенденција у неким нашим републиканским планским комисијама, да саме чак без икакве озбиљне консултације са среским планским органима стварају среске, градске па чак и месне планове.

Другови, то је неколико проблема, за које ми се чинило да је потребно додати неколико речи ономе што је било овде већ речено. Ја се нисам хтео упуштати у подробности зато, јер је било без користи да на овом саветовању отворимо дугачку дискусију. Сем тога, неколико питања, која је истакла ова дискусија, остало је отворено, и о њима ћемо морати још касније да се посаветујемо са министарствима комуналних послова свих наших република. На крају крајева, задатак овог саветовања није ни био да донесе неке коначне схеме за рад у области локалне привреде. О томе ћемо морати још много да говоримо. Наш задатак на овом саветовању је био пре свега у томе да помогнемо утврђивању основних начела и перспектива у развоју наше локалне привреде. А тај задатак је, по мом мишљењу, ово саветовање углавном са успехом испунило.

Борис Кидрич

О ЕКОНОМИЦИ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ

Ако желимо да разрадимо основне принципе планирања, финансирања, акумулације, цена, евиденције и књиговодства у локалној привреди, морамо бити начисто пре свега с оним економским и организационим категоријама локалне привреде које се стално појављују као типске, а у погледу којих има још прилично нејасних схватања.

Поставља се, на пример, питање да ли пољопривреда, обухваћена од сељака и државних добара, спада у локалну привреду. Треба утврдити да би пољопривреду, обухваћену од сељака и државних добара савезног и републиканског значаја, било погрешно убројити у локалну привреду. Та је пољопривреда од општег значаја, од њеног успеха или неуспеха зависи општа исхрана становништва, зависи опште снабдевање индустрије пољопривредним сировинама, зависи општа куповна снага сељака, зависи општа сума новца у широком оптицају итд., итд., док локална привреда има пре свега локални значај и углавном локализовано подручје свог непосредног утицаја. Пољопривреда, која је обухваћена од стране сељака и државних добара савезног и репу-

бликанског значаја, повезана је не само пасивно него и активно са свим осталим грамама производње и привреде у један општи склоп. Тржни вишак пољопривреде једног среза по правилу не претставља само питање исхране дотичног среза.

Срески и други локални органи, који наступају у функцији планера и спроводилаца плана пољопривреде, не извршавају тај посао као искључиво локални органи, него као органи државне власти у општем смислу, као локални спроводиоци општедржавне привредне линије и општедржавног привредног плана.

Подвлачимо, дакле, да она пољопривреда која је обухваћена од стране сељака и државних добара савезног и републиканског значаја не спада под појам локалне привреде.

Разне економије, међутим, у крајњој консеквенцији спадају под појам локалне привреде, па и онда када се налазе под руководством савезних и републиканских фабрика и других привредних предузећа. Зашто оне спадају под појам локалне привреде? Због тога што претстављају извор допунске исхране и снабдевања пољопривредним производима, допунске исхране која се ограничава на одређену локалну територију, односно чак у њој само на одређени број становника. Ако локални органи народне власти и локалне привредне институције хоће да воде рачуна о правилном и добром снабдевању

становништва у своме делокругу, морају, према томе, да узму у обзир и допунско снабдевање са економија. Уколико они непосредно руководе економијама, то је само по себи јасно. Уколико непосредно не руководе њима, него су оне под непосредним руководством државних предузећа савезног и републиканског значаја, локални органи морају да воде бар контролу и евиденцију о томе да ли и уколико се допунским снабдевањем са тих економија побољшава исхрана радништва и становништва на територији њиховог делокруга. Таква обавеза локалног органа, наравно, ни у чему не смањује обавезу и одговорност државних привредних предузећа савезног и републиканског значаја и њихових административно-оперативних руководилаца, него их ставља само под оштрију, удвостручену контролу.

Поставља се такође питање да ли и, уколико трговина на мало спада под појам локалне привреде. Анализа показује да је управо трговина оно економско подручје где се локална привреда најочигледније и у највећој мери слива са осталом привредом.

У целини узето, трговина претставља несумњиво привредну делатност од општег значаја. Она је општи посредник између производње и потрошње без обзира на питање каквог је карактера производња. Преко ње троши се општа куповна снага становништва, спроводи се општа циркулација новца у широком оптицају, остварује се оп-

шти животни стандард, итд. Њени робни извори су већим делом савезног и републиканског значаја. У свим тим својствима трговина је несумњиво подручје општег савезног и републиканског планирања и руковођења. Међутим, постоји и друга страна трговине. Значајан део робе у промету је из локалних извора. Огромна већина трговачке и угоститељске мреже је локалног значаја, итд. Према томе под појам локалне привреде и компетенцију њених органа несумњиво спада следеће:

- 1) Планирање локалне трговачке и угоститељске мреже и њених кадрова на темељу општих упутстава и норми савезних и републиканских органа; руковођење том мрежом.
- 2) Максимална трговачка мобилизација локалних извора робе.

У сврху принципијелне јасноће у погледу разних економских и организационих категорија локалне привреде треба рашчистити такође шта су то предузећа и шта установе. Посматрано са финансиско-економског становишта — подвлачимо финансиско-економског, пошто ћемо доцније видети да треба узимати у обзир и друге критерије — предузеће је свака организација без обзира да ли је њена основна сврха привредна, културна или каква год друга — која је способна да чисто економским методама не само покрива своју делатност из сопствених прихода, него и да спроводи акумулацију. Подвукли смо две речи: прво, да треба да буде принци-

јелно способна, друго, чисто економске методе. Шта значи принципијелно способна? То значи да треба да унапред постоји финанси-ско-економска могућност покривања режи-ских трошкова и спровођења акумулације без обзира да ли у пракси административно-оперативно руководство из неких других не-економских разлога одлучи да дотична орга-низација не буде рентабилна него да чак до-бија буџетску дотацију. Тако, на пример, по-стоји принципијелна економска могућност да неко позориште покрива своју режију из својих сопствених прихода и да чак спрово-ди акумулацију. Исто важи за болнице, сана-торијуме, итд. Према томе, постоји принци-пијелна економска могућност да те органи-зације послују рентабилно по принципима привредних предузећа. Ако оне то стварно и раде, онда оне и јесу предузећа. Међутим, управо кад се ради о култури и хигијенско-социјалним задацима, наша народна власт тежи за тим да најширим народним масама пружи што бољи квалитет, што јевтиније, без обзира на индивидуалну рентабилност установе која ту њену линију конкретно спроводи. Према томе, по правилу се деша-ва да разне културне и социјално-хигијен-ске установе итд. могу из сопствених при-хода да покривају само један мањи део својих режиских трошкова. Чим се само ма-њи део режиских трошкова покрива из сопствених прихода, а већи део из буџет-ских поставки, онда се, наравно, не ради о

предузећу него о установи. То са своје стране опет не значи да је та установа потпуно занемарила принцип рентабилности. Пошто није предузеће већ установа, она, у целини узето, не може имати финансиски план него има предрачун. С друге стране, можемо имати организације које су према својој економској сврси неекономске али које већи део својих режиских трошкова ипак покривају из сопствених прихода, а само мањи део из буџета. У том случају у погледу финансирања нема принципијелне разлике између, рецимо, неког материјално производног предузећа, које ради са планом предвиђеним губитком и покрива га из буџетских средстава, и једне такве установе. Уствари је таква организација предузеће које има буџетом предвиђен губитак и покрива га на исти начин као што материјално производно предузеће покрива свој губитак. Овде се дакле ради о предузећу које има свој финансиски план, чија је једна поставка планом предвиђени губитак и његово покривање из буџетских средстава.

Из свега реченог следи да постоји низ организација које имају финансиско-економске услове да буду предузећа, а где према њиховој општој друштвеној улози, на основу неекономских, то јест културних, социјалних, здравствених и сличних моментата треба конкретно одлучити да ли да буду рентабилна и да ли да се ради о предузећима или установама.

Постоји, нарочито у комуналној привреди у ужем смислу речи; још једна категорија која може да послује рентабилно и чак ствара акумулацију, а не може да буде предузеће. Мало пре смо подвукли да предузећа треба да покривају своје режиске трошкове и стварају акумулацију чисто економским методама. За тај чисто економски начин предуслов је или индивидуализирана цена за јединицу робе или индивидуализирана тарифа за индивидуализирану услугу. Другим речима, то значи да је предузеће само она организација која стоји у непосредној економској вези са конкретним потрошачем. Међутим, у граду се, на пример, ради о канализацији. По природи ствари немогуће је да је организација канализације у непосредној вези са онима који су на томе заинтересовани, да непосредно, по индивидуализираној тарифи, за своје услуге прима од њих новац. У овом се случају, наравно, ради о установи која се издржава из буџетских средстава, а која се добијају било из акумулације других предузећа, било из општег опорезивања или посебног опорезивања у ту сврху по посебној статистичкој методи, без обзира да ли се појединци користе услугама те установе или не. Када се, дакле, ради о некој организацији — па макар она чак служила у чисто материјалне производне сврхе — где није могуће поставити индивидуалну цену за јединицу робе или индивидуалну тарифу на индивидуали-

зирану услугу, тада је то увек установа, а не предузеће. Та се установа издржава из буџетских средстава на тај или неки други буџетски начин.

Како са становишта односа са осталом економиком и са становишта опште продукционих односа, тако и са становишта унутарње економије у локалној привреди можемо разликовати пет глобалних категорија локалне привреде.

Прва категорија — то су државна локална предузећа. Она претстављају део државног сектора, тј. социјалистичког сектора наше привреде. У погледу продукционих односа она се, према томе, не разликују од савезне и републиканске државне привреде. Постоје међутим две друге разлике које треба узимати у обзир.

Прва разлика је у томе што локална државна предузећа која се баве производњом имају, по правилу, данас доста нижи органски састав капитала од савезних и републиканских предузећа. Тај нижи органски састав капитала, та садашња заосталост наше локалне привреде је наслеђе капиталистичке прошлости. Било би, према томе, погрешно ако бисмо са том заосталости стално рачунали, ако бисмо због ње правили неку дубљу, принципијелну разлику између савезне и републиканске привреде с једне и локалне привреде с друге стране. Напротив, социјалистичка изградња наше земље тежи за високом рационализацијом не само са-

везних и републиканских него и локалних предузећа. Свака друга перспектива значила би фетишизирање садашње заосталости наше локалне привреде. Међутим, садашњи нижи органски састав капитала, садашња заосталост локалне привреде има свакако велики утицај на разлике у интензивности планирања између савезне и републиканске привреде с једне и локалне привреде с друге стране, пошто је управо због ње у великом делу локалних предузећа технички немогуће и нерентабилно спровести методе и нормативе који важе за савезну и републиканску привреду. Ми се због њене моментане заосталости, као наслеђа капиталистичке прошлости, у добром делу локалне привреде у погледу евиденције и планирања морамо ограничити на основни минимум, с тим да једновремено код развијенијих предузећа тежимо и такмичимо се за бољу и детаљнију евиденцију, тачније планирање итд.

Друга и основна разлика између локалних државних предузећа и савезне и републиканске привреде је принципијелна разлика у погледу карактера и улоге у општој економици. Док савезна и републиканска производња има задатак да задовољи основне потребе становништва, локална производња има пре свега допунску улогу. О њеним допунским задацима можемо говорити како у квантитативном тако и, пре свега, у квалитативном смислу. Локална производња има задатак да, с једне стране, квантита-

тивно, по обиму надопуњава савезну и републиканску производњу, с друге стране, да, обзиром на укус и најразноврсније потребе становништва које се одражавају пре свега на тржишту, надопуњава савезну и републиканску производњу — пре свега у погледу квалитета.

Из тог допунског карактера локалне привреде произлази већ принципијелна разлика у погледу планирања.

Док је у савезној и републиканској производњи могуће и потребно оперативно планирање далеко у детаље, код локалних предузећа ограничавамо се на основну глобалност, на глобалне основне и оквирне планове употребе сировина, ангажовања радне снаге и глобално постигнуте вредности производње, а у оквиру чврсто и директно постављених таквих глобалних планова пуштамо слободно дејствовање понуде и потражње у погледу појединости, асортимана, квалитета итд.

Друга категорија — локална предузећа у приватним рукама. Продукциони односи овде су битно различити од продукционих односа у државној локалној привреди. Међутим, пошто државни сектор има доминантне позиције у нашој економици, пошто су сви основни извори сировина у области државног сектора и пошто код нас постоји власт радног народа, која на приватни сектор може да утиче и административним мерама, у стању смо да такође приватна ло-

кална предузећа укључимо у глобални план и да им дамо директивне задатке. У погледу органског састава капитала и допунског карактера за приватна локална предузећа важи у основи исто што смо већ рекли за државна локална предузећа.

Трећа категорија — комунална предузећа у ужем смислу речи, која су данас, због заосталости живота на селу, везана пре свега за организацију градова као један виши тип у организацији насеља, али која ће се с обзиром на то што ће се виши тип организације насеља проширивати такође на село, све више и више појављивати и у неградским, сеоским реонима. Комунална предузећа у ужем смислу имају по правилу много виши органски састав капитала од других локалних предузећа. Према томе, код њих су техничке потешкоће за примењивање евиденције и методологије планирања, сличне евиденцији и методологији планирања у савезној и републиканској привреди, много мање, односно негде уопште не постоје. Наравно, с обзиром на њихов ужи, комунални значај, који је везан баш за одређену организацију насеља, постоји принципијелна разлика између њихове улоге у општој економици и улоге савезне и републиканске привреде, а та разлика проузрокује такође разлике у методологији планирања.

Четврта категорија — разне установе које прати привредна делатност ове или оне врсте, каткада само финансиска. За њихову

привредну делатност важи више или мање оно што смо досад казали о осталим категоријама, већ према томе какви су њени задаци, каквим средствима располаже и каква је њена улога у општој економици.

Пета категорија. — занатство као ситни робни произвођач, који може да врло много допринесе допунском карактеру локалне привреде, нарочито у погледу квалитета и коме данас, управо због тога, треба обезбедити пуно запослење. С обзиром на то што су основни извори сировина као и трговачка мрежа која сировине поседује у државним рукама, што је могуће утврдити просечни капацитет нашег занатства, и коначно, што можемо одређивати просечну тарифу за услуге, способни смо да занатство у најглобалнијим или довољним оквирима укључимо у наше општепривредне планове, као и да у довољној мери обезбедимо ефикасну борбу против спекулације занатским производима.

Да бисмо утврдили разлике између методологије планирања у локалној привреди и методологије планирања у савезној и републиканској привреди, потребно је да претходно поменемо неке опште основе планирања.

Шта значи планирање? Планирање, несумњиво значи ликвидацију стихије. А шта је потребно за ликвидацију стихије? За ликвидацију стихије потребно је, наравно, по-

знавање оних општих законитости које, било у целини било на појединим секторима, уопштавају индивидуалне законитости разних привредних и технолошких процеса. Али то познавање законитости свакако није довољно. Карл Маркс, на пример, је давно пре Октобарске социјалистичке револуције открио законитости капиталистичке економије, али тиме нису престале капиталистичка анархија и стихија, већ је управо марксистичка политичка економија утврдила да су оне неминовно повезане са постојањем капитализма. За ликвидацију стихије, тј. за директивно планирање, потребни су такви продукциони односи у којима је друштво способно да влада економским законитостима. Познато је да је социјализам предуслов за стварну планску привреду.

Ми се, у Југославији, налазимо у процесу изградње социјализма. Пошто државни сектор, као социјалистички сектор, држи доминантне позиције наше привреде, могли смо да пређемо на планску привреду. Ми смо способни да непосредно планирамо државну привреду, а пошто је државна привреда доминантна, способни смо да уз постојање народне власти и борбом против капиталистичких спекуланата спроводимо у живот глобалне привредне планове и на осталим секторима.

Услови владања економским законитостима претпостављају свакако још даље детаљније познавање и изучавање економских

и технолошких законитости. Такво нам изучавање и познавање једноремено указује где какве законитости можемо да применимо у практичне сврхе планирања и спровођења планова у живот.

Подвукли смо већ допунски карактер локалне привреде за разлику од савезне и републиканске привреде која треба да углавном задовољава основне потребе. Пошто су карактер и улога локалне привреде различити од карактера и улоге савезне и републиканске привреде, јасно је такође да извесне законитости, које важе за савезну и републиканску привреду, не важе и за локалну, и обрнуто. Чим савезној и републиканској привреди дамо, као главну, улогу задовољавања основних потреба, јасно је, нарочито сада када продукција с обзиром на огроман пораст потреба још није довољна, да и испуњавање тих основних задатака савезне и републиканске продукције треба да чврсто контролишемо. А да бисмо могли да их чврсто контролишемо, ми их чврсто планирамо. У блиској будућности је тешко замислити тако високу продукцију која би нам омогућавала да савезној и републиканској производњи заједно са основним сировинама дамо само најглобалније планске задатке, да израчунамо само глобалну вредност њене робне производње и пропишемо јој одговарајућу глобалну акумулацију. Није тешко разумети да бисмо, баш с обзиром на то што савезна и републиканска производња задовољава основне

потребе како широке потрошње и животног стандарда, тако и, пре свега, капиталне изградње, проузроковали тиме велику анархију, несклад између производње сировина и полуфабриката и њихове употребе за репродукцију, итд. Све би то значило једновремено снижење нашег ефективног продукционог потенцијала. Према свему томе, за сада као и за догледну перспективу, за нашу савезну и републиканску привреду важи законитост да планирамо њене задатке у свим оним детаљима који су потребни за једну добро организовану целину, за што потпуније временско усклађивање и, према томе, за што идеалније искоришћавање свих могућности капацитета и асортимана. У савезној и републиканској продукцији основно планирање иде све до основних група, тј. до збирова оних артикала који су међусобно управно сразмерни у погледу утрошка сировина, радне снаге, горива итд. Уговарање, тј. слободно, на основу споразума између произвођача и потрошача, бирање артикала, врши се само у оквиру основних група, док је асортиман основних група чврсто и директивно планиран. Нема сумње да ће даљним повећавањем наше продукције доћи време да ћемо и основне групе, или бар део основних група, препуштати слободном уговарању и да ћемо пре уговарања директивно планирати само више или мање глобалне збирне групе.

Чим смо локалну привреду окарактерисали као допунску, која има за задатак да изнад задовољавања основних потреба од стране савезне и републиканске привреде допунски доприноси животном стандарду према укусу, моментаним потребама, итд., итд., законитости — о којима смо говорили у вези са савезном и републиканском привредом — не важе и за локалну привреду. За локалну привреду важи управо законитост да она задовољава најразноврсније потребе како се оне јављају на нашем тржишту (а наше тржиште — уколико се производња и дистрибуција налазе у државним и задружним рукама — није више капиталистичко тржиште), да задовољава потребе становништва, локалних установа и организација како у погледу широке потрошње тако и у погледу локалне капиталне изградње.

Према томе, основни планови у локалној привреди не баве се по правилу основним групама, него претстављају само оквирне планове који планирају пре свега глобални утрошак сировина, радну снагу, вредност произведене робе, а у тим чврсто постављеним оквирима препуштају спровођење понуди и потражњи, тј. укусу и најразноврснијим потребама становништва.

ПИТАЊЕ НОРМАТИВА

Као што је познато, ми смо савезну и републиканску привреду, нарочито на сектору производње, скоро до краја обухватили такозваним нормативима. Наше се основно планирање служи данас нормативима утрошка основног материјала, нормативима радне снаге, електроенергије, горива, и тако даље, па према томе и новчаним нормативима трошкова производње за јединицу мере основне групе. Није тешко разумети — то смо већ изложили неколико пута — да нормативи не значе ништа друго него уопштење разних индивидуалних законитости. Разликујемо, према томе, индивидуалне нормативе који важе за поједина предузећа и просечне нормативе који као регулативни и директивни нормативи важе за просек више индивидуалних предузећа са сличним органским саставом капитала, под јединственим административно-оперативним руководством које такође са своје стране претставља привредну јединицу. У републиканским и у савезним дирекцијама између индивидуалних и просечних регулативних норматива постоји следећа међусобна законита повезаност:

- 1) Предузећа, која својим индивидуалним нормативима улазе у просечне регулативне и директивне нормативе, имају сличан органски састав капитала. Разлика између индивидуалних норматива има, према томе, закониту доњу и горњу границу. Чим би та

разлика прешла окви́ре законите доње и горње границе, чим би постала превелика, просечни регулативни нормативи — а они претстављају просек индивидуалних норматива који се крећу у датим границама — постали би практично неупотребљиви, без вредности. Ми се њима не бисмо могли служити за директно планирање.

2). Сва су та индивидуална предузећа са сличним органским саставом капитала под јединственим административно-оперативним руководством, које једноремено претставља привредну јединицу. Екстрадобит и планом предвиђени губитак појединих предузећа крећу се у границама планом предвиђене добити читаве дирекције. Према томе, законите границе и за просек безначајна отступања од тих законитих граница од стране индивидуалних предузећа у оквиру једне дирекције немају само апстрактни математички значај за планирање. Они имају и практични значај тиме што је дирекција, као привредна јединица, увек способна да у датој целини изједначује екстрадобит и губитак појединих индивидуалних предузећа.

Све ово не важи за локалну привреду. Прво, разлике у органском саставу капитала су данас тако велике да би директивни просечни нормативи остали без практичне вредности. Друго, уколико бисмо и били способни да за предузећа са сличним органским саставом капитала поставимо исте просечне нормативе, та предузећа баш с обзиром на свој

локални значај нису под истим административно-оперативним руководством и, према томе, не бисмо могли да на темељу просечних директивних норматива изједначавамо њихову различиту рентабилност, различити утрошак материјала, итд., итд.

Та ће особина локалних предузећа остати и убудуће, без обзира на то што ћемо свесно и плански подизати органски састав капитала. Један део локалних предузећа, баш стога што је у њиховом карактеру да искоришћавају све постојеће могућности, остаће увек са нешто нижим органским саставом капитала. Осим тога та ће предузећа, с обзиром на свој локални значај, увек остати под локалним руководством. Локална предузећа са сличним органским саставом капитала неће моћи да буду под истим административно-оперативним руководством.

Шта произлази из свега тога? Из свега тога произлази да осим заједничке особине да се може плански предвидети и директивно одредити општи утрошак сировина, општа употреба радне снаге, општа вредност робне производње, и тако даље, код локалних предузећа постоји само још једна општа особина: особина, наиме, да им административно-оперативно руководство мора прилазити индивидуално.

Чињеница да се код локалних предузећа углавном не служимо просечним нормативима, никако не значи да се не служимо са другим планским елементима.

1) Служимо се индивидуалним нормативима предузећа. Свако локално предузеће, а нарочито развијенија локална предузећа, мораће да теже за тим да искуствено утврђују своје индивидуалне нормативе за разне артикле и да њихови индивидуални нормативи уђу у ризницу опште евиденције и статистике.

2) Служимо се глобалним показатељима капацитета, утрошка сировина, радне снаге, вредности робне производње и тако даље, који претстављају збир индивидуалних показатеља индивидуалних предузећа. За више планске органе, од среских планских комисија на горе, ти показатељи претстављају свакако плански апсолутно употребљиве просеке који, додуше, нису регулативни и директивни нормативи за индивидуална предузећа, као што су нормативи савезне и републиканске продукције, али који садрже довољно општих законитости за опште — подвлачим опште — планирање локалне привреде од стране среских планских комисија, планских сектора комуналних министарстава, републиканских планских комисија у погледу утрошка сировина, капацитета, опште вредности произведене робе итд. Ти просеци довољни су за планско израчунавање општих веза локалне привреде са осталом привредом.

ПИТАЊЕ АКУМУЛАЦИЈЕ,
РАСПОЛАГАЊА ДОВИТИ И ЦЕНА

Чим локалној привреди дамо слободу у погледу асортимана, постаје беспредметна индивидуализирана тарифа пореза на промет производа на индивидуализирану робу. Према томе, већ је немогуће одређивати уплаћивање локалне привреде у општу акумулацију на исти начин као за савезну и републиканску привреду. Одређивање индивидуализиране тарифе тражи с једне стране огроман бирократски апарат, а с друге стране, значи гушење баш оног асортимана који желимо да постигнемо локалном привредом. То, међутим, не значи да је допринос локалне привреде општој акумулацији технички немогуће. Чим планирамо глобалну вредност робне производње локалне привреде и чим евидентирамо робни промет који она остварује, у могућности смо да одредимо општи проценат који треба да уплати локална привреда на робни промет, без обзира на асортиман, у општу акумулацију у виду пореза на промет производа. Тај ће начин претстављати убудуће без сумње основну форму пореза на промет производа који ће локална привреда уплаћивати у општу акумулацију.

Међутим, у интересу наше опште економике није данас да локалну привреду, која се тек развија, оптерећујемо нарочито великим дужностима према општој акумулацији. Пре-

ма томе, порез на промет производа локалне привреде мораће бити сразмерно мален, како би се омогућило остварење што већих сопствених прихода и што веће употребе тих прихода како за сопствени развој локалних предузећа, тако и за локалне буџете.

С обзиром на различиту улогу локалних предузећа и питање расподеле добити поставља се друкчије него код републиканских и савезних предузећа. Пошто се савезна и републиканска предузећа налазе под режимом детаљног планирања, приходи којима самостално располажу играју за њих мању улогу од планом одређених инвестиција из буџета. У локалној привреди, која је, додуше, оквирно планирана, али која је у спровођењу плана зависна од тржишта, сопствени приходи и могућности употребе сопствених прихода за рационализацију, за инвестиције у сврху капиталне изградње, и тако даље, играју много већу улогу. Према томе, на основу општих упутстава како савезне владе тако и комуналних министарстава, узимајући истовремено у обзир конкретне прилике на терену, народни одбори ће знатан део добити препуштати локалним предузећима на самосталну употребу, наравно, под доследном књиговодственом контролом. С друге стране, онај део добити локалних предузећа, који ће улазити у буџете народних одбора, мора да претставља основни привредни извор за издатке народних одбора, а не, као што је то

данас, да њихов основни привредни извор буде трошарина, то јест ново оптерећење потрошача.

ПИТАЊЕ ЦЕНА

Чим смо тако одредили посебну улогу локалне привреде, чим смо, дакле, отступили од просечних регулативних норматива, немогуће је такође одређивати цене производима локалних извора на исти начин као и цене производима савезних и републиканских извора. Познато је да је база за одређивање цена производима савезних и републиканских извора нормативно одређивање производних трошкова основних група производа. Сви остали елементи у структури цене савезних и републиканских производа нормирани су на основу тих нормативно одређених трошкова производње.

Подвукли смо већ да се производни трошкови локалне производње, с обзиром на њену улогу у општој економици, могу плански одређивати само глобално. Према томе и за одређивање цена можемо такође предвидети само општи проценат зараде, то јест добити, на глобално предвиђене, а индивидуално постигнуте производне трошкове локалне привреде. Да бисмо онемогућили злоупотребе, мораћемо тим општим процентима одређивати горњу и доњу границу. Горња граница требало би да буде идентична са границом

која је нормална с обзиром на постојећу куповну снагу и животни стандард становништва. Прекорачење горње границе значи, према томе, шпекулацију. Доња граница значи минималну акумулацију коју према плану локално предузеће мора да постигне, ако хоће да буде друштвено рентабилно. Испод те доње границе предузеће ће смети да иде само са дозволом надлежног административно-оперативног руководства, то јест само са дозволом надлежног народног одбора. У оквиру те две границе предузеће ће моћи да се бори за своју рентабилност.

Ако хоћемо да у нашим конкретним условима правилно поставимо и решимо питање цена, морамо такође узети у обзир да данас код нас постоји систем двојних цена, цена у гарантованом снабдевању и цена у слободној продаји. Тај систем двојних цена одређује такође са своје стране извештај праваца у погледу цена оних сировина које ће локална привреда добијати из савезних и републиканских извора. Чим смо локалној привреди дали улогу допунске привреде, док савезна и републиканска привреда треба да подмирују основне потребе, јасно је да ће, опште узето, локална привреда моћи добијати сировине из савезних и републиканских извора по вишим ценама слободне продаје. Ако бисмо решење овог питања друкчије поставили, отворили бисмо широко врата шпекулацији. Но, то је опште правило. Уколико услед потреба гарантованог снабдевања и локалној привреди

поставимо стриктне планове, које ће морати да извршава за републиканске и савезне сврхе — а један незнатан део њене продукције мораће се подвргнути томе режиму — локална привреда ће добити сировине по одговарајућим ниским ценама. Уколико локална привреда буде слободно располагала својим производима, она ће добијати сировине по правилу по вишим ценама.

Такво је постављање у складу са допунским карактером локалне привреде. На то питање уопште не треба гледати са становишта финансиске акумулације. Систем двојних цена нисмо завели због неке финансиске акумулације. Такво би схватање било сасвим вулгарно. Систем двојних цена завели смо из других разлога. Завели смо га због тога што се наша продукција подигла далеко изнад продукције која је потребна за задовољавање строго рационираних потреба, али се још увек није подигла толико да бисмо могли задовољити све потребе које су, с обзиром на национално и социјално ослобођење наших народних маса, после рата огромно порасле. Питање система двојних цена треба, према томе, размотрити са становишта планског и правилног регулисања куповне снаге становништва, планског уздизања животног стандарда, итд. Чим наша продукција постигне такав степен да гарантовано снабдевање по ниским ценама постане излишно, и чим цене у слободној продаји могнемо снизити толико да се оне поклапају са ниским

ценама гарантованог снабдевања, систем двојних цена отпашће сам по себи. Док тај систем, с обзиром на наш продукциони потенцијал, још постоји, треба да га узмемо у обзир такође и код локалне привреде као, у основи, допунске привреде.

ПИТАЊЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ

Подвукли смо да улога локалне привреде, која је различита од улоге савезне и републиканске привреде у општој економици, тражи и различиту методологију планирања. Као што је познато, евиденција је функција методологије планирања. Евиденцијом контролишемо спровођење онога што смо планирали, контролишемо начин како смо планирали, методологију каквом смо планирали, контролишемо постигнуће оног задатка који смо планирали.

Према томе, с обзиром на глобални карактер основних планова локалне привреде, за нас су пре свега важни следећи показатељи: показатељ капацитета с обзиром на могућност рационалног утrophка сировина у датим временским периодима, показатељ рационалне употребе радне снаге за пуни капацитет у датим временским периодима, показатељ глобално постигнуте вредности робне производње и, коначно, показатељ постигнутог промета, то јест продаје робне производње.

Сви ти показатељи једноремено, с обзиром на заосталост појединих индивидуалних предузећа, претстављају минимум који се у планирању и евиденцији локалне производње мора постићи у свим предузећима. У развијенијим предузећима морамо се борити за детаљнију евиденцију. Нашој локалној привреди треба у погледу евиденције поставити плански задатак да горе поменути минимум постигне бар за месечни период. То, наравно, никако не значи да у развијенијим предузећима не треба да тражимо декадну евиденцију, а у неким врло развијеним чак дневну евиденцију. И по питању евиденције локалним предузећима треба прилазити индивидуално, с обзиром на њихову развијеност, на њихове могућности и с обзиром на целисходност једне такве евиденције у вези с режимским трошковима.

Едвард Кардељ

Задаци наше локалне привреде
и комуналног газдинства

Борис Кидрич

О економици локалне привреде

★

Одговорни коректор Вера Поповић

★

Предано у штампу 16-XII-1947. Рукопис бр.
498. Штампано ћирилицом и латиницом.
Штампање ћирилицом у 20.000 примерака
завршено 16-I-1948 у штампарији »Култура«,
Београд, Стаљинградска 4. Штамп. табака 7½.

ИСПРАВИ

Страна	Ред	Стоји	Треба
40	3	окоје ће	који ће
76	15	окоје ће	који ће

Кардел.—Кидрич

Approved For Release 2009/07/07 : CIA-RDP83-00415R008000010008-6

ЦЕНА 12 ДИНАРА

Approved For Release 2009/07/07 : CIA-RDP83-00415R008000010008-6